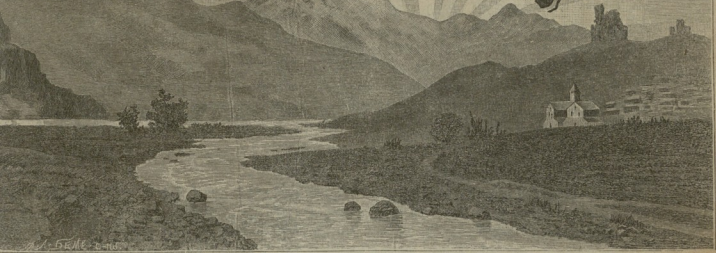


# კ ვ ა ლ ი



სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახაზებიანი ზაზაეთი. ზამოღის ჟოველ კვირა დღეს.

№ 9.

თიბაგვალი 20, 1894 წ.

№ 9.

ზინარსი: დედოფალი მგოსანი ა. თ. - წ.სა. - ფუჭი და შენიშვნა დ. ხ. - საყურადღებო ამავე კიწავას. - ექვინს, ლექსი. ი. ივანა შეილისა. - მოგზაურობა შვეიცარიაში საზღვარ გარეულისა. \* - თ. რაზაგა შეილისა. - უწყრა ლექსი საჯაოხ. - წინადა მგფა არილი. გ. წერეთლისა. - ზევი ქვეყნის რაინდი ე. ნინო შეილისა. - ისტორია ზონის სარწყავი არხისა, ი. ნ. წერეთლისა. - ყუბო ვახუცაძეა.

## დედოფალი მგოსანი (რეზინის კაროლის კარ- ლოსის მეუღლე)

რა ერთხელ  
შეხვედრია  
მკითხველს  
ქართულ ენაზე წა-  
კითხვა კარმენ-სილიის  
ზოგიერთ თხზულებ-  
ბისა. ამ სახელით  
სწერს რუმინის დე-  
დოფალი ელისაბედი.  
მისი უმეტესული ზღაპ-  
რები ისეთ პოეტურათ  
არის დაწერილი და  
ისე ღრმა აზრებით  
არის საესე, რომ სა-  
ნატრელია მათი გად-  
მოთარგმნა.

თვით დედოფალი  
ელისაბედი არის ასუ-  
ლი ეილის მთაერისა,  
რომელთა ოჯახი გა-  
თქმული იყო მეც-  
ნიერების, ლიტერა-  
ტურის და ხელოვნე-  
ბის სიყვარულით. დე-



დოფალი ელისაბედის  
ბებია ლექსებს სწერ-  
და, მისი ბებუის ძმებ-  
თაგანი ერთი გამოვი-  
და გამოჩენილი მხატ-  
ვარი და მეორე ბუნე-  
ბის მეცნიერი. თითონ  
დედოფლის მამა ფი-  
ლოსოფურ სტატი-  
ებს სწერდა, ხოლო  
დედა მისი იშვიათი  
ნასწავლი ქალი იყო.

ელისაბედის (კარ-  
მენ - სილვას) ბებია  
ხშირად უქვეფობდა  
და შეიღობიკ სუსტი  
აგეტულებისა ჰყავდა;  
ამისგანო ის დაბინა-  
ვდა სოფლად და, აი,  
იქ, წმინდა ჰაერზე,  
ბუნების წიაღში, იზ-  
რდებოდა დედოფა-  
ლი მგოსანი იგი  
პატარაობის დროს  
ხშირად ძმებთან ერთად  
მინდორში მკი-  
და პურს, თესავდა  
კართოფლს და ხან-

და-ხან ძროხასაც წველიდა, მაგრამ ასეთი ცხოვრება არ უშლიდა მას სწავლას და საფუძვლიანად განვითარდა ლათინურსა და ბერძნულში. დედოფალი ელისაბედის პოეტური ნიჭი უფრო გასწავლდა და გზა გაიგნო დიდ მწუხარებას შემდეგ, როდესაც მას მოუყვდა თავისი ერთადერთი შვილი. საბრალო დედა ცხარე ცრემლებს აფრქვედა პოეტური ლექსებით.

მისი ზოარები და ლექსები ცალკე გამოიცა კარმენ-სილვას სახელით და არა თუ გერმანიაში და რუმინიაში მთელ ევროპაში განთქმულია პოეტური გამოხატულებით და სინამდვილით და კაცთ-მოყვარეობით.

დედოფალს თავადლებით უყვარს რუმინიელები და ერთ დროს შემოიღო კიდევ რუმინიელების სოფლის ქალების ტანსამოსი, მაგრამ ამის წინაღმდეგ ბერნი აღმოჩნდნენ დედოფლის კარზე.

ამ წელს დედოფალს ელისაბედს შეუტარებდა ორმოცდა-ათი წელიწადი. იგი ახლა ცხოვრებს მყუდროდ განმარტოებული სოფელში. ლიტერატურამ და პოეზიამ მთლად გაიტყა იგი. ის ამჟამად სწერს წიგნს „სულის ვითარებისას“, რომელშიც აპირებს გამოხატოს მხიარულებით და მწუხარებით საესე საკუთარი ცხოვრება.

აწ. თ. — წ. — ლისა

თეიქრი და შენიშვნა

IV



ელას რაც აგონდებოდა, ის ეზმანებოდა<sup>ა</sup>—ო, ნათქვამია. ჩვენც, რაც გეგონდება ამ ჟამად, იმაზე უნდა ეილაპარაკოთ: „ეგვირის“ № 30-ში მოათესებელია ბან მეფეებს მეთაური წერილი, რომლიდანაც ეტყობილობთ, რომ ჩვენი დიდი ხნის ნატურა საქმედ ქცეულა. ჩვენ პატივცემულ მწერალს ეკ. გაბაშვილისას მიუღია თავის თავზე სალიტერატურო ფონდის საზოგადოების წესდების შედგენა და „ამ დღეებში იგი ჰუიქრობს მიიწვიოს სეთვად-აზნაურო ბანკის სადგომში საზოგადოება, რომელსაც წარედგინება განსახილველად პროექტი ამ საგნის შესახებ. შემდეგ თვით ამ კრებისაგან იქმნება დამოკიდებული საფუძვლიანად გააჩიროს აღნიშნული პროექტი, შესცვალოს და დაუმატოს, თუ რასმე საკუროდ დინაპავს და სს“... ამბობს ბანი მეფელე. კეთილი და პატიოსანი! როგორც ვიცით, ხალხს თანდათან უთღიერდება მწერლობის და მწერალთა სიყვარული. არა ერთხელ დამატკია მან, რომ მშათ არის შეძლებისა და გვარად გაუთქვამბესოს ბედი ჩვენთა შეუქლებელთა მწერალთა. საკურო იყო მზოლოდ საქმის მოთავე, რომელიც წაუძღვებოდა წინ უმარეიდესობას და განახორციელებდა საერთო სურვილს. სალიტერატურო ფონდის მოწყობა უყისრია ჩვენ საყვარელს, მხენსა და დაუღალავს, საზოგადო საქმისთვის თავდადებულს, მწერალსა და მუშავს ეკ. გაბაშვილისას და ყოველს შეგნებულს ქართველს ის-და დაშთენია, ხელი შეუწუვოს პატივცემულ მოღვაწეს და დაავიკრივიზინოს მისგან წყებული საქმე. ყოველი ეჭვი და შიში, პესისიმისტობა და სკეპტიციზმი აქ უაღფლოა, რადგან სარ-

გებლობას ვერ მოუტანს საქმეს და ენებას კი მისცემს. „აი, ბატონო, თვითონ ვაზიში სწერია, რომ ჩვენში არაფერი გაკეთებულა და არც აწი გაკეთდება“; იტყვის ზოგიერთი მკითხველი, როცა ბან მეფეებს წერისას წაიკითავს და ხეწე, რადგან საქმეს. ამისთანა კაცისთვის მკირე საბუთიც საკმაოა, რომ უმისოდაც პურაქიერი კიდევ უფრო გაპურაქიერდეს!.. საკვირეელია, თვითონ ბანი მეფეე ამბობს თავის წერილში: „დღეს ჩვენ ყოველ მხრივ გვემის, რომ დროა საზოგადოებამ მიაკციოს ღირსეული ყურადღება ქართულ ახლად ეგზადმულ მწერლობას, დაუნებროს შეუძლებელთა მწერალთა და მისცეს საშუალება მთელი თავისი ნიჭი და ღონე ლატერატურას მოახმარონ. ეს აზრი გვემის საზოგადოებაში და ამ გვარისავე ხასიათის ბარათები მოკედის რედაქციაში“ო და მაინც უმატებს „მაგრამ“... და თავისევე ხელით ანგრევეს, რაც ააშენა. „მაგრამ როდესაც რომელსამე საზოგადო საქმეზე ჩამოაგრდება ლაპარაკი, რომელსაც არავითარი კენძო ხასიათი არა აქვს და მთლად თავისი აზრით და მნიშვნელობით საზოგადო საკუთრებაა, ჩვენ ყოველთვის იმისი ეჭვი და შიში გვებადება: „ევი თუ ამ კეთილ საქმეშიც უკეთური მოდა, დას-დასობა და ინტრიგები გამოეროოს და არიოს მონასტერი... პესისიმისტობად ნუ ჩამოვეერთმევა და უნდა აღვიართო, რომ ამ უკანასკნელ ათს წელიწადში არ დაბადებულა ისეთი საზოგადო საქმე, არ გაჩენილა ისეთი საერთო სასარგებლო საგანი, რომელსაც არ დაწყოლოდეს უკეთურობა და შურტი. ჩვენ არ ვთვლით საკუროდ აქ დავასაბუთოთ ეს აზრი, რადგანაც იმედი გვაქვს, ამის წინააღმდეგის თქმა ერთობ საქმელო იქნება და დამტკიცებანი ჩვენის სიტყვების ყველას თვალწინ აქვსო“; ამბობს ბანი მეფელე. ჩვენ ბევრი ვიფიქრეთ, მაგრამ ვერ გადაწყვიტეთ, რაზე

ლაპარაკობს აქ ბ-ნი მეეღვ. თუ ჩვენი ბანკები აქვს სახეში და მათზე დამოკიდებული სააზნაურო სკოლები; ეგენი ხომ ამ ათის წლის წინათ არიან დაარსებულნი და არც ეკუთვნიან იმისთანა საზოგადო საქმეთ, „რომელთაც არაერთი ცერძო სასიათი არა აქვსთ“?.. ჩვენი აზრით სალიტერატურო ფონდი იმისთანა დაწესებულებაა, რომ აქ წარმოუდგენელია „უცუთური მოდა, დას-დასომა და ინტრიგები“. ჩვენ ვერ მიხვდარართ, რაში უნდა გამოიხატოს ამ საქმეში ან ერთი, ან მეორე, ან მესამე? ყველას შე-

გნებული აქვს მწერლობის უდიდესი მნიშვნელობა. ყველა? იცის აგრეთვე, რომ თუ გინდა, რომ ჩვენში მწერლობა მტკაც საუქმეველზე დამყარდეს, უნდა უზრუნველი ყოფი ისინი, ვინც მას ემსახურებიან. ეს შეუძლია სალიტერატურო ფონდს და ყველა თანაუგრძობს მას, როგორც თვით ბ-ნი მეეღვლე აღიარებს. აქ არც შეიძლება ვისმე შეშურდეს, თუ შეუძლებელ მწერალს გაპირების დროს ხელს გაუმართავს ვინმე!..

დ. ბ.

### საეურნადღებო ამაზავი

**გ**ოველ ქალაქს ეტყობა ამ ჩვენ დროში ცოტად, თუ ბევრად განახლება, წინ-მსვლელობა და ცდილობს, რამოდენათაც შეძლება აქვს, სხვა ქალაქებს უკან არ ჩამორჩეს; მაგრამ ქ. ოზურგეთს კი არა ეტყობა რა ერთი უაღრესი წარმატების ნიშანი ამ შემთხვევაში, არის სამკითხველოების და საწიგნებოს დაარსება. ახლა ბევრია ასეთი სოფელი, რომ თავისი სამკითხველო აქვს. მაგრამ აჯერ რამდენი ხანია არსებობს ქალ. ოზურგეთი და არც ერთი სამკითხველო არა აქვს, არც ერთი წიგნთ-საკაცი; იქ მცხოვრებლებს რომ სურვილი არ ჰქონდესთ, ამას ვერ იტყვის კაცი, ის კი არა სულით და გულით მოწოდებული არიან ვაშართან წიგნთ-საკაცი და სამკითხველო, მაგრამ არაეინ არის ისეთი ვინმე, რომელსაც შეეძლოს საქმის თაობა, თორემ ხარჯს არ დაზოგვენ ჭკუა-გონების განვითარებისთვის. ამ მხრით გვერდს ვერ აუქცეოთ ბ-ნ თავართქილაძის მოღვაწეობას, რომელსაც ეს რამდენიმე ხანია დაუარსებია ქ. ოზურგეთში წიგნის მაღაზია, წიგნებს აერცვლებს ხალხში და ახლა სამკითხველოც გაუხსნია. თუმცა ბ. თავართქილაძის წმინდა ეპარქიული განზრახვა აქვს, მაგრამ ამასაც თავისებური სარგებლობა შეუძლია მოუტანოს; მაგრამ მის სამკითხველოს ჯერ ცოტა წიგნები აქვს. თუ რომ არაეინ გამოჩნდა სახალხო სამკითხველოს დაარსების მოთავე, მაშინ კარგს იხამდა საზოგადოება დახმარებოდა ამ სამკითხველოს გაერცვლებას და წიგნებით შევსებას.

მისწრაფის ნორჩი ახალგაზღობა ჭკუა-გონების განვითარებისათვის. რამდენი ხანია ეს სასწავლებელი არსებობს და ჯერ ბიბლიოთეკა არა აქვს. არ მოიპოვება არც ერთი წიგნი, რომ მოწაფემ წაეკითხოს სწავლას გარეშე. ეს გარემოება მკითხველიც დამეთანხმება ძლიერ სამწუხაროა და საკვირველი. რე თუ ჩვენი სამედიცინოება ვერე ღარიბი არის?!—არა. სიღარიბეს აქ აღვილი არა აქვს. მაშ რა არის მიზეზი? აქაც ერთი და იგივე მიზეზია, რომ კაცი არ არის ეს საქმე ითავოს. მოთავეთ თვითონ სასწავლებლის ზედამხედველი უნდა ვახდეს. სამწუხაროა, რომ ბ-ნი ზედამხედველი, ნ. გ. ტ-ვი ამ საქმეს აქამდის უყურადღებოდ სტოვებს. ყველა დამეთანხმება, რომ ბიბლიოთეკა უძვირფასესი ნივთია სასწავლებლისათვის და მოწაფეების ჭკუა-გონების განვითარებლად. ვინაიდან ეს სასწავლებელი აქამდის მოკლებულია ამ უძვირფასესს ნივთს, მოწაფენი რამოდენიმე ნაბოჯით უკან დვანან სხვა სასწავლებლებს მოწაფეებზე. სწორეთ ეს არის მიზეზი, რომ ამ სასწავლებლის მოწაფეებს არ გაეცვათ წიგნების კითხვის მნიშვნელობა. როგორც სხვა სასწავლებელიდან, ამ სასწავლებელიდანაც გავზავნიან რამდენსამე მოწაფეს საშუალო სასწავლებელში, მაგრამ აქ ეს ახალი შემოსული მოწაფეები გაკეთილების სწავლის მეტს არას აკეთებენ, რადგანაც არ იციან, რა მნიშვნელობა აქვს წიგნის კითხვას, არ არიან მათ კითხვას მიჩვეულნი. ხშირად მოხდება ხოლმე, რომ სხვა-და-სხვა მიზეზის გამო ზოგიერთი ვერ განაგრძობს აქ სწავლას, ისინი ხომ სულ წყალ-წალბეულნი რჩებიან ცხოვრებაში. ასეთ ნაკლებელებების თვიდან ასაცილებლად დროა თვით ოზურგეთის სალედლოებამ გამოიღოს ხელი, რომ თავის სასულიერო სასწავლებელთან სამოწაფო ბიბლიოთეკა დაარსოს.

არ შეგიძლია, არ მოვიხსენოთ მეორე ფრიალ სამწუხარო ამაზავი. მთელ ოზურგეთის მაზრაში ერთადერთი ოთხ-კლასიანი სასწავლებელია, საითკენაც

კაწავა

### ეჭვიანს

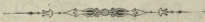


ოცა მტრებსა ჰყვებარ ხელში  
შეპურობილი, შეჯაჭვული  
და სრულებით საიმედოს

არას გეუბნება გული,  
მაშინ შენ იქ ცბიერებით  
ყველას აქებ, ყველას ამკობ,  
და გოლითად მეგობრებსა  
მიწას უთხრი და ძირს ამხობ;  
ხოლო როცა სახლში ზიხარ,  
მტერი შენზე არას ფიქრობს,  
მაშინც ეჭვი გულს გიღაღრავს:  
მტერ-მოყვარემ არ გიფიწვოს!  
სული-კრული არ გისვენებს,

წყვეა-ქოლოვით იხსენებ მას,  
ინიც ან გუნდრუქს აღარ გიკმევს,  
ან არ გითელის შეგვენებას.  
როცა ვარდი ხელთ გიპყრია,  
გათრობს მისი სუნუნელება;  
იმავე დროს წამოგივლის  
სნებასავით მჭმუნვარება.  
და გინდა, რომ იმავე წუთას  
ეს სოფელი, ის ქვეყანა  
დაჰლუპო და შეაჩვენო,  
ხელთ აილო მჭრელი დანა,  
ამისათვის რომ გაკლდება  
გასაკიცი, გასაკილი.  
შეჯაჭვნა მაცხოვარმა...  
აქაც ეჭვი?.. კიდევ ეჭვი?...

ი. ივანეშვილი



### მოგზაურობა შვეიცარიაში

#### II

#### საოფელში



ხლა მიფიქვლივადეთ თეთიონ ხალხს და გავიგოთ მისი ცხოვრება.

შვეიცარიაში წოდებრივი წყობილება კი არ არის. აქ არც აზნაურია, არც თავადი. ამათვის დიდი ხანა ჩამოუღოთმეციათ განსაკუთრებითი უფლებები და უზბრალო მოქალაქეთ გაუხდიათ. ამ ნეტარხსენებულ დროს ერთად-ერთი კოშკი (château) მოგაგონებს. ეს ძველი დროის ნაშთი ამართულა სადმე უსაფაგო-ალავას, მთაში, ან წყლის პირას და სოფლიდან კარგა დაშორებულია. კოშკს გვემა ისევე ძველი შერჩენია, მხოლოდ შიგნით და სახურავი გადაკეთებულ-განახლებულია ევროპულ თანამედროვე გემოვნებით. გარეგანის მშებელულობით ეტყობა, რომ იქ უნდა ცხოვრებდეს ენამე ძლიერი ამა სოფლისა. მართლაც აქ არის რომელიმე ძველი ყოველად-შემძლებელის მარკიზის, ან ბარონის შთამომავლობა, მაგრამ დახე ბედის წერას! გუშინდელი მარკიზი დღეს გლეხია; იმას არავითარი უადრესობა არ აქვს, მისი ყოველივე უფლება-უპირატესობა ისტორიის ტალიებს ჩაუწითქავს. თუ დღეს ის თითო საჩვენებელია იმიტომ, რომ სიმდიდრე შერჩენია, ესეც არა ყველას, არამედ უმცირესობას. დიდი უმრავლესობა ბრწყინვალე წოდებისა და ხორცადებულა: ზოგი სრულიად გაღარიბებული და უბრალო სოფელიდან არ განიჩივება, ზოგს ეპყრობა

დაუწყია და ბურჭულად გამხდარა. ერთ სოფელში ერთ ღარიბ გლეხის შესახებ მითხრეს, რომ ის ეილაღ ბარონის შთამომავალი არისო.

ამ გვარად სოფელში გარდა გლეხისა ევრაიის ნახეთ. საქმის დღეს ყველა სამუშაოდ არის გასურული: ზოგი შორს, ზოგი ახლოს, ვისაც კი მოძრაობა შეუძლია, თავის საქმე აქვს აწენილი და იმას აყუთებს. სოფელი მხოლოდ საღამოს გაცოცხლდება, როცა მუშა-გლეხები სამუშაოდან დაბრუნდებიან. ამ დროს უნდა ქუჩაში იყიოთ და მომავალ ხალხს უტყვიროთ: რა და რა ნაირ მუშას არ ნახავ! ყველა სამუშაო ტანისამოსით არის გამოწყობილი: ფეხზე აცვია მოკლე ყელიანი ჩექმები; ეს ფეხ-საკმელი ისე გაკეთებულია, რომ 2—3 წელიწადს არ დაცდებია, ძირი ძალიან სქელი აქვს და ზედ ფართო თაფიანი პატარა ლურსმებია დაკრული, მიწას ეს ლურსმები ეღებ და არა ტყაეი. ამასთანავე იაფე და მსუბუქია. შარვალი უბრალო საქონლის და გურუცეთელი, სიკხეში ნაბრტო პერანგს და ქილტუებს ატარებენ. პერანგი თეთრი და საყვით-სახელო გაცხახმალეულია; ეს საკვანხალო ნაწილები წმინდა საქონლისაა, დანარჩენი ტანი კი მსხვილი ძაფით მოქსოვილი ტილოა და ძალიან ჰგავს იმას, რასაც ჩვენში წინად „ხამს“ უწოდებდენ; გარჩევა იმაშია, რომ „ხამი“ ოჯახში იქსოვებოდა; ეს აქაური საპერანგე კი ფაბრიკის ნაწარმოებია. ქილტუკა სახელოებანია და ზედ ჰკივია საათი ძქუკით. უსაათო გლეხს ვერც კი ნახეთ. ის საათობით დგება, საათობით მუშაობს, სადილობს და სხ. აქაური გლეხი ისე მიჩვევია საათს, რომ მზის მოძრაობის საშუალებით დროს გავება სრულებით არ შეუძლია. თითქმის ყველას ერთნაირ

რი საათი აქვს: თუჯის, ან თითბრის, მაგრამ შეუჩერებელი მუშა. აქ ეს ღირს არა უმეტესს 10—12 ფრანკსა. აედარნი ქილქს ზეითი ზღუზა აცეია (ზაუხულოში) და ხელოში ქოლვა უჭირავს. თავზე წმინდა ჭაღის ქუდი ახურავს. ქოლვა ძალიან სიციხეშია და აქეთ. ხშირად შეხედებით გოდორ-მომოდულ კაცს, რომელსაც ქოლვა გაუშლია და მხის სხეებიდან კისერს იფარავს. ბოსტანში ქალები ქოლვას ქვეშ მუშაობენ. ამ გეაიი საბოსტრო ქოლვა ძალიან ფართო და გრძელ ღეროზედ არის გამოგებული, სადაც სურთ მმუშაობა. იქ დაასობენ და გაშლილ ქოლვას ქვეშ თავის საქმეს აკეთებენ. მუშათა შორის ადვილათ შეამჩნევთ იმისთანას, რომელიც სიბერის გამო ოთხათ არის მოკეცილია და იმისთანასაც, რომელიც სიყმაწვილის გამო, მუხლებსაც ვერ იმაგრებს. აქ დედა-კაცო ისეთივე შრომის უღელშია გაბმული, როგორცაა მამა-კაცი. ხშირად მინახავს მოხუცი ქალი კართობითი სავსე გოდორ მოკიდებულთ, ორი ჯახით ძლივს მიადგამა ფეხებს.

— ღმერთი არ სწამთ, მაკას რომ ამუშავენენ?

კეთებ ერთ გლეხს.

— განა ჩვენ არ ვიცით, რომ მაგის მუშაობა საცოდაობაა, მაგრამ რა ჰქნას: თავს რჩენა უნდა. მისი ვაყიშვილი ისეთი ამპარტავანია, რომ კომუნედან არაფერ დაშარების მიღებას არ ეადრეობს, ისე კი უჭირს ცხოვრება, წერილი შეილის პატრონია.

გლეხობა საზოგადოდ კარგი შეხედულობის არის, მოსრული, აზოვანი ტანის, სხვილ-სხვილი მავები, ჩინებული ფერ-ზოცი, ვაკეითლებულ სახისსა ვერკი ნახათ, თეთრ-ყირომიზი, თვალები პატარა-პატარა და ჭრელ-კაკლიანი, წვერი მოპარსულია აქეთ და თბა შემოკრეჭილი. დაღის დანჯად და თახალუ-წულად კაცს ჰგანია, მუდამ ღრმა ფიქრებშია გარეულიყო, ეტყობა გულადობა და სიმამაცე, მუშაობს ძლიერ ნელა, აუჭარბებლოვ, მაგრამ მთელ დღეს გაწვევებულთ. დედაკაცობა უფრო დაბლი ავებულობის არის, პატარა პირით და ხელებით, ლოყა მოწითლო აქეთ, ცვირი მოკლე; მზიარულ-მამოკინარე სახეს მოკლებულია, ჯან-მთელი და მარჯვეა.

კვირა-უქმე დღეს რომ ნახათ ეს მუშა-ბაღობი, სიუღებით ვერ იცნობთ ისე გამოწყობილ-გამოკობებულთა, რომ იფიქრებთ ეს გლეხობა კი არა ქალაქის ბურჯუა არისო. ფეხებზე მოღის წაღები აცეია, ტანზე მუღის, ან მინაგვარის შარვალი და სერითუკი (ან პიჯაკი), პერანკი არისტოკრატიული წინადა საქოლარის, რასაკვირველია, გაკა მალბეული, თქმე ცლინდის და ხელოში ჯოხი (აედარნი ქოლვა) — ერთი სიტყვით ინგლისის ჯენტლმენს ჰგავს. ქალებიც მოღის ტანსაცმელშია გამოწყობილი. არ

შეიძლება ქალმა ხელოვნურად გაილამაზოს პირისახე, წყლით და საპნით დაიბანს და ეს არის. (უნდა შეენიშნოთ, რომ ქალაქის ქალებიც ამ წესს მისდევენ). ერთმანერის ზრდილათ და მოწყობებით ვაყრობიან, ლაპარაკში ხმარობენ „ტყევე“ და არა „შენ“: გლეხს რომ უთხრა „შენ“, შეურაცხყოფათ მიიღებს. „შენს“ს გაიგონებ ცალ-ქართათ და ბავშვებთა შორის, ბავშვებს ფეხ-ტარტეულ და მიფლეთილ-მაფლეთილ ტანისამოსით ვერსად ვერ შეხედლებთ. ყველა „პოლსაბოკე-ბითი“ და რიგიანი ბლუზა-შარვალით დაღის. ბავშვები ცქციტი და ზრდილია, თუმცა ულამაზო სახისაა.

ასეთია საფელი და მისი მცხოვრებლები გარეგანის შეხედულობით. მიუახლოვდით კიდევ უფრო, შევიდით გლეხის სახლში.

სიმდიდრე-სიღარიბის მხრით გლეხობა შეიძლება გაიყოს სამ რაგად. პირველი წარმოადგენს ვარდ-წოდებულ გლეხის ბურჯუას. ეს გვარაან შეძლებულათ ითვლება. მის ცხოვრების წყაროს შეიძლება შეადგენდეს ხერხის მამონა, საღურგლო, ტყე, ან ენლი, მიწა ბლომად, ათი-თორმეტი ძროხა და ან სოფელში დუქანი. ყველა ეს ცალ-ცალკე აღებული იმდენ შემოსავალს იძლევა, რომ მისი პატრონი პირველი რიგის მქონეულად ჩაითვლება. მესამე რიგის არიან ის გლეხები, რომელნიც ყოველივე საკუთრებას მოკლებულნი არიან, არ აქეთ საკუთარი თავ-შესაფარი და სხვის, ნაქირავემ სახლში ცხოვრებენ, არ აქეთ საკუთარი მიწა-ადგილი და სხვის მიწაზე მუშაობენ. ამათ ისე უჭირთ ცხოვრება, რომ კომუნა აძლევს შემწევობას: სამუშაოს შოვნით, ფულით, შეიღების გაზრდით, ტანისამოსით და სხ., ანე რომ ამით ესენიც იმალად იტანენ ვაკეირებას. დანარჩენი გლეხობა მეორე რიგისაში მოკვება. ესენი შუათანა შეძლებისაა. ამათ საკუთარი სახლი და მიწა ცოტა აქეთ. ესენი შეადგენენ საუფლის დიდ უმრავლესობას. გლეხი — ბურჯუა და გლეხი — ბოგანა ძლიერ ცოტაა. მაგალითად, ს. ბრენტში, სადაც 45 მოსახლეა, 3—4 შეძლებული გლეხი ცხოვრებს და იმდენივე უსახლ-კარო. ამ უკანასკნელს ჩაცმა-დახურვით, რასაკვირველია, ვერ შეატყობთ სიღატაკეს. საზოგადოდ შეეცარიელი ცდილობს თავისი ნაკლებეაუნება მიიზღოს და საზოგადოებაში რიგიანად გამოვიდეს. ამ მხრით შეეცარიელი ძალიან ჰგავს გურულს. პირველის და შუათანა შეძლების გლეხი დიდათ არ განიორივეა შინაურ მორთვა-მოწყობილობაში. მხოლოდ პირველს უყვითონ სასმელ-საჭმელი აქვს, ვინც მეორეს. არც მუშაობის მხრით არის ამათ შორის გარჩევა. ორივე გაბმულია მუშაობის უღელში (გარდა ვაჭრისა). რასაკვირველია, პირველის შრომა

უფრო ნაკოფიერია, რადგანაც სამუშაო იარაღები კარგი აქვს. ერთ ჩემ ნაცნობს ხეჩხის მამიანა ჰქონდა და მუდამ თითონ მუშაობდა ზედ. ერთხელ ეკითხე:—თუ 15—20 ფრანკი შემოგდით დღეში, რატომ თქვენ მუშაობთ, იქირავეთ ვინმე და ის იქნება თქვენ მაგიერ.

— პირველად ამას მკოდნე კაცადუნდა, ყველა ვერ გააკეთებს ამ გვარ საქმეს, ამისთანა მუშაკი დღეში 5—6 ფრანკს მომთხოვს, მეორედ, ვთქვათ, სხვა დაეჭირე, შე რაღა უნდა გაეკეთო? მუქთად ეიჯდე? ეს ხომ სიციფე იქნება!—მიპასუხა მან.

აი, ამ შეკლების გლეხი დილიდან საღამომდე ხერხზე მუშაობს, მისი ვაჟი ყანაშია, მისი ცოლი პირუტყვს მწყესავს საბალახოზე და რძეს ეიღის. ოჯახის არც ერთი წევრი მუქთად არ ზის, ყველას თავთავის საქმე აქვს. შრომა— და გარჯა—ეს ყველასთვის ხელ-მუხუბებელი მცნებაა.

საზღვარ-გარეთელი

(შუადგომი იქნება)

\* \* \*

არ გზარავს, ბავშო, შენ ვე ბორკილი?  
მე კი მაძრწუნებს მის ხმაურობა,  
შენ კი ბავში ხარ, ვით კრავი მგელსა,  
ეთამაშები, გიყვარს ხუმრობა.

—

აბა, ასწიე, მძიშეა ვანა,  
სატარებელი ვაჭირებთია;  
ცივია, ცივი, ვით სამარას ქვა,  
ვერეინ გაათბობს მწუხარებთია.

—

ჯერ პაწაწა ხარ, ბორკილიც გწუნობს,  
ძირსა ვარდება, არ გდგება ზედა;  
მერე ვიამბობ მაგის ამბებსა,  
შეგებარება ვულში რა სედა.

—

ზრდილანში მკლავი გავიმაგრდება,  
ქვეყნისა გმინვას თან შეგზრდები;  
ალარც ბორკილი ჩამოგვარდება,  
კარგად მოგიყვ. შეუყვარდები.

—

ნუ გეჩქარება, ქვეყნის მჩაგვერდსა  
მალე იგემებ ბორკილის ძალსა,  
და მის შემმუსტერეს, ყრმობა ოცნებით  
გამოიხატავ ტბილს იდეალსა!

1894 წ.

თ. რაზვიაშვილი

უწიგბა \*)

**მ** უილ-ხულით ჩამარბის  
რიონი გაქანებული,  
ხმაურობაზე შეამჩნევ,  
ვერ არის ვახარებული.

აღობად არ მოსწონს ქვეყნისა  
უშნოთ, უმგევანოთ ტრიალი;  
ამაზე გაჯავრებულსა  
გააქვს ხმა-მალლა ღრიალი.

საამურია თვალთათვის  
გალმა-გამოღმა სერები,  
მათზე ურიცხვი ნაძებნი  
და მათი მწვეტი წვერები.

↓ გულსა მოაღებენს მარწყულუსა  
აქ მიმოვლება თვალისა  
სიკვილი მიხრეულს სიციხლეს  
კვლავ დაუბრუნებს ხალისსა!

ბუნება ხარობს, ნარნარობს,  
კეკლუტობს ამწვანებულსა,  
მთები კი სდუმენ, არ ვიცო,  
რაზედა დანაღლებულსა.

უთუოდ წარსულს და აწმკოს  
ერთს მეორესთან აღარებს  
და ერთ-ერთისა სიმუხთლე  
აღონებს, აღარ ახარებს....

აქვე გადმოჰქუხს უმუხუნა  
წყლები მკავე და მკურნალი;

\*) უწიგბა სოფლის სახელია რაჭაში, სადაც სამეურნალო მუშავე წლებია.

სადაცა მიეშურება  
სასმელად ხალხი მწყურვალნი.

რომ ბედის უკუღმა ბრუნვით  
მათ გული დაწყულულებული  
ამ წყლითა განიკურნონ  
დაბრუნდენ გამოვლებული.

აქ არებარე ნახია,  
თვალთათვის უცხო სანახი,  
წყლები კი, კვირცხლი, ანკარა,  
და შიგ ურიცხვი კალმახი.

არა, რას ეამბობ! ლეთის ღდის  
წილად ხდომილი ქვეყანა  
ყოვლად შემკული რად არის,  
გასაკირია ეს განა?

ასეა ქართველთ სამშობლო,  
ყოველი კუთხე-სოფელი,  
ღეთის ღდისაა, ის იყოს  
მისი კეთილის მყოფელი.

რ. სადაბენი

15 კარიკოზსთვე  
1892 წელს.

### წმინდა მამა არჩილი

(668—718\*) წლებს შორის ქ. მ. ვახუშტის ქრონიკა-  
ლოგით)

**ღ**ემდის საქართველოს ისტორიას ნამდვილი ისტორიკოსი არ გამოჩენია და ჯერ არც შესაძლებელია, რომ ეინმე გამოჩნდეს. იქნება არც ერთს ერს დედამიწის ზურგზე, რომელსაც ჩვენ დრომდე ცოცხლად მოუტანებია, არ ჰქონდეს მეტი მიღწეობა საისტორიო მასალა, რაც ქართველებს შეუნახავთ. ამის მიზეზი, შეიძლება, საკვირველი მიღებარეობაც იყო მისი ქვეყნისა, საცა მიუდგომელს მათსეანეებს დაუფარავს აქამომდე ერი, მისი ზვიპირ ვადმოცემები და მისი წერილობითი ნაშთებიცა, აგრეთვე მის სამშობლო მიწაში ჩამარხული კვალი მისის უხსოვრის დროიდან ისტორიულის ცხოვრებისა. ამ საუკუნის მეორე მოცე წლებში თითქოს განგებით მოვლენია ამ ერს

ერთი საკვირველი მკვლევარი მარი ბროსეს, რომელიც, მიმხედარა საქართველოს ისტორიული ნაშთების მნიშვნელობას მსოფლიო ისტორიისათვის და თავი შეეწირავს იმის გულისთვის, რომ ქართული ისტორიული მასალებით გაბმული ქსელები წარსულსა და აწმყაში არ შეწყვეტილიყო. მას თავის კვლევით დაუმავრებია ეს წლები და ხელი დაუფარებია ძვირფას სამეცნიერო წყაროსთვის, რომ შეუგუნებლის კულტურის განუკითხავს ზვირთის ახალის დროისას არ წაეღვეკა და არ აღმოაფხვრა ეს შემავრთებელი კვალი ვადაცელილსა და ცოცხალს კაცობრიობას შორის. მ. ბროსემ საქმალა მიაქცევინა ყურადღება ევროპის განათლებას ამ საკვირველის ერის ძვირფას ისტორიულს საუნჯეზე და წაჰკრა ცხოველ-მყოფელი ქისტი ქართველს განება-განვითარებულს თაობას, რომ შემდეგ თვითონ იგი-როგორც ნამდვილი მემკვიდრე თავის მამა-პაპათა საუნჯისა, შესდგამოდა ქართული ისტორიის წყაროთა კვლევას და შუქის მიფენას.

მ. ბროსეს შემდეგ დიმი. ბაქრაძემ მთელი თავისი სიცოცხლე შესწირა ცალკე წერილობითი ისტორიული ფაქტების გამოძიებას (კომენტარიას), მათ შეესებას, ახალის ნაშთების აღმოჩენას და ისტორიულ მასალის სიპრავლემ ისე დაამძიმა მისი გონება, დატვირთა მისი კვლევა, რომ ველარ შესძლო გზის გაკვალვა და თვით კომენტარიების სიპრავლემში დაიბნა. მართალი უნდა ვთქვათ, ასეთს საქმეს ვერც კერძო კაცის ძალ-ღონე და ვერც მთელის რამდენისამე თაობისა ვერ დასძლევს. დიმი. ბაქრაძეს დარჩენ მემკვიდრენი ალ. ცაგარელი, ეფ. თაყაიშვილი, თ. ჟორდანიას და სხვ. ესენი განაგრძობენ მარი ბროსეს და დიმი. ბაქრაძის შრომას; მაგრამ ჯერ კიდევ ძალიან შორის არის, შორის ის ბრწყინვალე მომავალი, როცა ასეთი გამოძიება და მასალების კვლევა დასრულდება, როცა წყლის ნაკლულსაით განუწყვეტლად მიმდინარეს საქართველოს ისტორიულს ცხოვრებას საქმალა ნათელი მიუფინება, და მსოფლიო მეცნიერება შეითვისებს, და ადგენს თავის საპროლოიანს განაჩენს.

როდესაც დაწერილებით თვალ-ყურს ვადვენებთ და შევისწავლით მ. ბროსეს, დიმი. ბაქრაძის და მათ მიმდევართა კვლევას, ცხადად ერწმუნდებით, რომ მათ გამოკვლევას ერთი ხელ-სამძღვანელო პრინციპი, დედა-აზრი, სისტემა აკლავია.

ისინი იბნევიან და ირევიან თავისევე გამოკვლევაში. ჩვენის აზრით ეს იქიდან წარმოსდგება, რომ არც ერთს მათგანს ზედმიწევნით არა აქვს შესწავლული საქართველოს მატანიე, ეს დედა წყარო, საქართველოს ისტორიისა. ყოველი მათგანი ჰკრებს,

\* მსოფლიო ისტორიის გამოკვლევით მერკან-ყრუს შემოსევა მოხდა 730 წელს ქრ. შემდეგ. ხოლო წინადა არხილის მეფობა კიდევ უფრო გვიან იყო. აქედან ცხადთ გრწმუნდებით, რომ ვახუშტის ქრონიკოლოგიაში დიდი შეცდომებია და არც არის იგი საწმენიო.

იკლევს ძველსა და ახალს ისტორიულს მასალებს კერძოდ, ცალ-ცალკე, ხოლო საერთო ისტორიული ქსელი მათიანეს საფუძვლიანი ცოდნით მომკილო, არა აქვს მათ გამოკლევას გატარებული. ამისკმა მთელს მათს მრავალნაირს კომენტარებს შემუშავებულობის კვალი ატყვია, მოკლებულია ისტორიულს სინტეზსა. აქედან წარმოსდგება ერთი დღე ნაკლები განება ქართულ ახალგაზდა მესტორიეთა ნაწარმოებისა. ისინი აღებენ რომელსამე ხანას საქართველოს ისტორიისას, მოყავთ ყველა მასალა, რაც კი აქამდის აღმოჩენილა ამ საგნის შესახებ, სდებენ თავის მსჯავრს მთელს ისტორიულ ხანას, განმარტებენ მასში მომქმედის გმირის ენაობას, მის ღირსებას და მათ მნიშვნელობას; მაგრამ რადგანაც მათ ხელთ არა აქვთ სისტემატურათ განხილული და საქმაოდ ისტორიულად დაფასებულნი, აწონ-დაწონილი ფაქტებ, ამისთვის მათ მიერ შემუშავებული ისტორიული ხანა ჰკარავს მეცნიერულს ღირსებას, იგი გამოდის მკვლევარის ფანტაზიის ნაყოფი და სინათლის მაგიერად კიდევ უფრო ბინდში ეხვევა ჩვენი ისტორიული წარსული. აი, ეს არის უმთავრესი მიზეზი, რომ ჩვენ ვიკისრეთ, ჩვენის ქართულის მათიანეს დაწერილებით შესწავლით გამოვარკვეით ერთი საზოგადო ისტორიული სინტეზი (საზოგადო განხილვის აზრი) და ამის მიხედვით დაეფასათ თითოეული ხანა ჩვენის ისტორიისა და მასში მომქმედი პირების ღვაწლი იმდენათ, რამდენათაც იგი იქნება დაფუძნებული ახსნილსა და გამოცნობილს ისტორიულს ფაქტებზე. ჩვენ გვინდა ამით გავუადვილოთ შრომა იმ ჩვენს მკვლევარებს და კომენტატორებს, რომელთაც უკუაზე ახლოს მოუვით ეს ჩვენი სინტეტური პრინციპი კვლევისა; ხოლო რომელნიც უარს ჰყოფენ ამ ჩვენს მოსაზრებას, ისინი, იმედია, მეცნიერულს ბაას მაინც გავიძობთ და, ვინ იცის, იქნება ამისთანა ბაასმა კიდევ უფრო აღნიშნოს სიმართლე ჩვენი სინტეტურის მოსაზრებისა, ან არა და უყეთესი სინტეზი გამოიწვიოს. ასეთი განზრახვა აქვს საჩუღლად დადებული ყველა ჩვენს ისტორიულს მონაოგრაფიებს, რომელნიც „აკალში“ დაიბეჭდენ და ასეთივე ექნება აწინდელს ჩვენს ისტორიულს გამოკლევასაც.

საქართველოს მათიანეში განსაკუთრებითი ყურადღება აქვთ ჩვენს ახალ მკვლევარებს მიტყული მხოლოდ რამდენსამე ხანაზე, რომლის ბრწყინვალება

ძალა-უნებურათ იტყვის მათ ყურადღებას. ისინი იკვლევენ ამ ბრწყინვალე დროს ჩვენი ისტორიულის ცხოვრებისას, მაგრამ სადა აქვს სათავე ამ ისტორიულს ნაყოფს, — ეს ძალიან ბუნდათ და მქრალად არის მოთხრობილი. ხოლო ნაყოფის სისრულეს და გმოიენებას მხოლოდ მაშინ გაიგებს კაცი, როცა ზედმიწევნით გამოკლევული აქვს მისი ნერვის ეთარება, მისი ფესების ცხოველ-ყოფელი ძალა, ნაყოფი ნიდაგის თვისება, რომელსაც უსაზრდაობია ეს ნერვი. თუ მესტორის ის წინამორბედი დროები კარგად არა აქვს შესწავლილი, რომელთაც მოავლინეს ბრწყინვალე ისტორიული დრო-და-ქამი, მაშინ მისს გამოკლევას საფუძველი აკლია, არ არის სრული და შეუცდომელი.

ბევრია ჩვენს მათიანეში ისეთი ხანები, ისეთი ისტორიული პირები, რომელთაც ახალი მკვლევარი ჯერ არ ვმხვდება და ვერც გულსხმას-ჰყოფს მის მნიშვნელობას. ერთი ამ ხანათაგანი ქართლის ცხოვრებისა არის წმინდის არჩილ-მეფის დრო, ანუ შედეგი დროება არაბთა პირველ შემოსევისა, შედეგი მურვან-ყრუს დარბევისა. ეს ის დროა, როცა საბერძნეთში ხატების მებრძოლთა იმპერატორთა განდევნეს მხატვრობითი, ქანდაკობითი და ხუროთ-მოდლებითი ხელოვნება, როდესაც წარჩინებულთა ხელოსანთა გუნდმა მოაჩიდა თავი დევნულებას, შემოეფარა საქართველოში და აქ აღაყავა ხუროთ-მოდლები, მხატვრობა და ქანდაკი უძველეს დროის მოტივებისამებრ; მაგრამ მაგიერთ ეს ის დრო იყო, როცა არაბთა შემოსევამ ეხტან-გორაკსლანის ღვაწლი საქართველოს ტომთა შეერთებისა და პოლიტიკურის გაძლიერებისა დასცა და რამდენიმე საუკუნე უკან დასწია, როდესაც საქართველოს ტომნი ისევ მიიქცენ ცალ-ცალკე, თვის-თვისად ხეობებში და დაიწყეს ისევ განკერძოებულად ცხოვრება. ყოველმა ერმა იწყო განკერძოებული მოქმედება, ყოველი ხევის ბერი, ანუ მთავარი განკერძოებულად მფარელობდა, ხელს უშართავდ გამოკცულს ხელოსნებს და იმათგან შემოტანილს ბიზანტიადან საეკლესიო ხელოვნებას და ხუროთ-მოდლებას. ამ დროდანვე იწყეს საქართველოს კერძო ტომებმა გონებითი განვითარება და იყენ წინააღმდეგნი საერთო სახელმწიფო უფლებების გაძლიერებისა.



ეს იყო დაახლოებით მეშვიდე საუკუნის გასული და მერვე საუკუნის დასაწყისი, როცა არაბთა მფლობელობამ ძალიან გაიღვა ძირი სპარსეთ-სომხეთში და მთელს დასავლეთს აზიაში, როცა მურვან-ყარუს მივინ-

ვარე შემოსევამ გაატეხა პოლიტიკური ერთ-ხელმწიფობა საქართველოში და არაბებმა ჩაიგდეს ხელში ტუილისის ქალაქი, დაადგინეს აქ საკუთარი ემირი, რომელიც უღარაჯებდა საქართველოს ერს, მორჩი-

წმინდა მკჷვე არჩილ.



ლებდა ხორასნის მმართველს, ანუ ხალიფს, და იღებდა ხარჯს საქართველოს - მთავრებისაგან. ამიერიდან არაბეთის მზრძანებელი ნიადაგ თვალყურს ადევნებდა საქართველოს და დროგამოშვებით შემოესეოდა ხოლმე ურიცხვი ჯარით, რომ საქართველოს დატლებული ტომებო ისევე არ შვერთებულებიყვენ, არ გაძლიერებულიყვენ. ასეთმა მოქმედებამ არაბებისამ საქართველოში დაამკვიდრა უძლური, წერილობანი პარტიკულარისტობა, განკრძოვნება და მოსპოვება შორის სარწმუნოებრივი და ტომობითი კავშირი. „შემდგომად ორმოცდაათის წლის გარდასვლისა, თუმცა იყო მშვიდობა, გარანა არა მოგებულ იყო კვალსავე თვისსა ესე ქვეყანა“. — ეკითხულობთ ვახუშტის ის-

ტორიაში და „ქართლის ცხოვრებაში“. წარმოიდგინეთ, რაც ცეცხლის კალო უნდა გაღწეულიყო საქართველოში გამძვინვებელი მოსლემიტებისაგან, თუ ორმოცდა ათმა წელმა მშვიდობიანობისამაც ევლარ გამოაბრუნა ეს ქვეყანა.

აი, ამ უბედურს დროს მოველინა საქართველოს საკვირველი ბრძენი, ჭეშმარიტი ქრისტიანი და სამშობლოსთვის თავგანწირული მეფე არჩილი, რომელმაც სიფრთხილით და შორს გამსჭვრეტელობით დასდვა საუფუძველი საქართველოს მომავალი პოლიტიკური ძლიერებისა და აღორძინებისათვის. ეს მოხდა მერვე საუკუნის დასაწყისს.

გ. წერეთელი

(შეიღვი იქნება)

ჩვენი ქვეყნის რაინდი

V



პირიდან ადგა და ამოვიდა კვალიდან. თუმცადა ამ მოულოდნელმა თავს-დასხმამ ის ძლიერ დაბნა, მაგრამ როცა ტარიელ იქვე

დაინახა, მაინც მიხედა—ალბად კიდევ უნდა დამეტაკოსო, ამიტომ სწრაფად მოივლო ხელი რევოლვერზე, რომელსაც ის მოგზაურობის დროს წალის ყელში იღებდა, მაგრამ სამგზაურო წალის ყელი მეტად მაღალი იყო და რევოლვერი ისე დაბლა დაწეულიყო შიგ,

ალბათ მაშინ, როცა ყვალში ჩაეჯახა—რომ სპირიტუალისტების ადელი აღარ იყო მისი ამოღება. როცა სპირიტუალმა ჩემის ყვალში ხელი ჩაიყო, ტარიელ მიხედა რევოლუციის იღებს, მაგრამ მისი დაუდრეკელი გული არ შეუმინდა ამ იარაღს: „რევოლუციის ცემებს მამაღლი!“ შეპყვირა მან და თითქოს ეფეხბოდა, ისე გადახტა სპირიტუალისკენ, ასე რომ სპირიტუალმა ვერც კი მოასწროა ჩემქმიდან ხელის ამოღება; ტარიელ დახატა მას წელზე და დაანარცხა მიწაზე, თვალის დახამხამებამდე ისე მივიარა, მოჰკიდა მხრებში ხელი და გაისროლა ბურთით. მან შესცვალა თავისი გადაწყვეტილება—გალახვის დროს ხელს არ ეჩხარა. ის ახლა ვაცხარებული მოქმედებდა თავისი ღონიერი ხელებით. ტარიელის აფსონები გამოცინდნენ ღუქნიდან და უყურებდნენ სერის. მხოლოდ, როცა ტარიელ მეტად გახურდა, ერთმა ყმაწვილმა დაიძახა: „მოკლავს ეს გიჟი ამ საწყალ კაცს!“ და მიაშურა ტარიელს, რომ დაეკავებოდა. ამ ყმაწვილს მიჰყევნ ორი-სამი კიდევ სხვა, მელქუნე, მელქუნის ბიჭი, ეცნენ ტარიელს და აღარ უშეგებდნენ ხელიდან. ამათ სწორად ისეთ დროს მიუსწრეს, როცა ის იყო, ვაცხარებულმა ტარიელმა სტაცა მიწაზე დაცემულს სპირიტუალს ცალ ფეხში ხელი, მეორე ფეხი თავისი ფეხით მიწაზე დაუჭირა და უპირებდა ვახლჩას. იმისი რა მოგახსენოთ, შესაძლებელია თუ არა ადამიანის ამ რიგად შუაზედ ვახლჩა, მაგრამ ტარიელს კი მოუყვია ეს აზრი და ისიც ცხადია, რამდენ ირ მოესწროთ, ორივე ფეხებს კი მაინც დაუშტერებდა. მეტადრე ტარიელ იმან გაცეცხლა, რომ სპირიტუალმა ერთხელაც არ შეეცეწა: „ნუ მომკლავ ბატონო!“; წინააღმდეგ რევოლუციით დახვედრაც კი დააბრა.

ცოცხალ-მკვდარი სპირიტუალის მოსაშვალეების წყალობით, როგორც იყო, განათვისუფლდა ტარიელის ხელიდან. ის ერთიანად ტალახში იყო ამოსერილი, ტანისამოსიც სულ შემოგლეჯილი ჰქონდა ტანზე. ახლა თუმცაღა ამოიღო წალის ყვლიდან რევოლუციის, მაგრამ რაღას უშეგლიდა! ტარიელ დაჭერილი მიჰყავდა მოსაშვალეებს. შურისძიება კიდევ რომ სდამოდა სპირიტუალს, შესაძლებელი არ იყო, რადგანაც ტარიელთან აღარაივან მიუშეგებდა და ისე, შორიდან რომ ესროლა რევოლუციის, ტარიელს მანაც ვერ მიატანდა ტყვია, ეინმე ალაღმართალ ადამიანს მოხედებოდა. სპირიტუალმა ხელახლავ ჩაიღო წალის ყვალში რევოლუციის და წაიგდა თავისთვის.

იმ დროს, როცა ტარიელმა დაუძახა სპირიტუალს „თქვენთან სიტყვა მაქვს“, დესპინე ოთახის კარებთან იღვა და ამიტომ ყოველივე იმ თავი-

თვე დინახა, რაც მოხდა სპირიტუალს და ტარიელს შორის. მას შინის ყრუანტელმა დაუბრინა ტანში, როცა ტარიელ მის ქართან მიეცა და ლაპარაკი დაუწყო. ინტინკტი მიხედა, რომ კარგს არის მოასწავებდა ეს ლაპარაკი, ვერ მოასწრო იმის მოსაშვარება თუ რა უნდა ექნა, როგორ მიშველებოდა ქმარს, რომ ტარიელმა კიდევ ჩააჯეხა სპირიტუალს. ამ სცენის დანახვამ კინაღამ გული არ წაუვიდა დესპინეს. ის დარტყანებული გამოვარდა გარედ და გაიქცა სპირიტუალისკენ. თუ რით მიგშველებოდა ქმარს, რით შეებრძოლებოდა გამძინავრებულ ტარიელს, იმის მოფუჭების დრო საღადა იყო! მას მხოლოდ ელე საერო გაუჩინა ფიქრში, რომ თავი შეაკლას მისი ქარის მოჩხუბარს. ის იყო, დესპინემ მიუწია კიდევ იმ ადგილს, სადაც მის ქმარს თავს დაესხა ტარიელ, რომ ერთმა ყმაწვილმა კაცმა ტარიელის აფსონთაგანმა, სტაცა მას ხელი შემდეგი სიტყვებით: „სად მირბით! რა თქვენისთანა ანგელოზის საქმეა ჩხუბი!“ დესპინემ დაიწყო ბრძოლა თავის განათვისუფლებისათვის მაგრამ ამოდ: ყმაწვილი კაცი ბევრად ღონიერი იყო ნახ ქალზე. „აკი გეუბნებით, თქვენისთანა ანგელოზს არ შეფერის ჩხუბი მეთქი“, ეუბნებოდა ის დესპინეს და თან მაგრა უჭერდა მკლავებს, ეითომ და როგორც მოსაშვალე, მაგრამ ნამდვილად კი მოსაშვალის მოვალეობაზე უფრო ლამაზა დესპინეს ხელში დაჭერის სურვილი ამოქმედებდა ყმაწვილ კაცს. სხვაფერი რომ ეყრას გახდა, დესპინემ ჩააღო მას მკლავში ტიბილი და ისე მძლეობდა მოუჭირა, რომ ყმაწვილი კაცი იძულებული იყო ქალი ხელიდან გაეშვა. მაგრამ დესპინეს თავის გაათვისუფლებამდე მოსაშვალეებმა, ის იყო კიდევ მოაშვარეს ტარიელ სპირიტუალს. რაღა უნდა ექნა! ცოცხლად მოკლული ამ შემთხვევით, ის გაჰყვა თავის ქმარს უკან, ისე თითქოს მკვდარი მერე მკვდარს ასდევნიებოდა.

ხალხი დიდხანს ეჭირებდა ამ შემთხვევის გამო. ეინ სპირიტუალს დედბა ბრალს—„წუხელ თურმე სულ რუსულა ავირა ტარიელს და ამა ტარიელ როგორ შეარჩინდა გინებას“. ეინ იმას ამბობდა—„ტარიელ იმან გააცეცხლა, რომ თურმე დუღელში გამოიწვია სპირიტუალმა“. ზოგი კიდევ უფრო შორს წასულიყო ტარიელში: „თურმე იმ უჩიტისის ცოლს შეგირებული ჰყოლია ტარიელ, რომ დაღამდეს მოდიო. ტარიელ, რასაკვირებელია, მისულა. ეს ქალის ქმარს გაუგია და სულ იმაზე მომხდარა ეს ამბავი. ეინ მოსთვის კიდევ რაეტი არ მოაჭირეს. ბერის კიდევ ის მოსწონდა, რომ ტარიელმა როცა გალახა სპირიტუალს, დაუძახა—„ქართული დუღელი ეს არის, მე ასე ეიცო დუღელი“. მხოლოდ ორი-სამივენი კი ჰქუ-

ხედენ წარბეცს ტარიელის საქციელზე და ამბობენ ეს ვეჯცობა კი არა, მხეცობა არისო.

ამასობაში მოაწია მატარებელმა. სპირიდონ ცხადად ხედავდა, რომ მოეცადა და დაქმავიფილებმა მოეთხოვა ტარიელისგან უმართლოდ შეურაცხავის მიყენებისთვის, უფრო სასაცილოდ გაიხდიდა თავს, მეტს კი ვერას ვახდებოდა. ის და მ-სი მეთუღელ შევიდნენ ეავგონში, რომ რაც შეიძლება, აღეგ მოშორებოდნენ მათთვის უსიამოვნო ადგილს. როცა მატარებელი დამიძა, ტარიელმა მიიახხა სპირიდონს: „უმაწილო, კმაწილო! დუელი დაგაიწყდა“. სპირიდონმა გარკვევით გაიგონა ეს სიტყვები, რომლებშიაც მწარე დაკონე იყო გამოხატული, მაგრამ მხოლოდ ერთი ზანტად გადმოხედა ტარიელს, — ხმა არ გაუცია.

წაიდა თუ არა მატარებელი, ტარიელ და მისი აფონანები შევიდნენ ლუქანში და შეუდგნენ ქვეს. ტარიელ ისე მხიარულად სვამდა და ქეიფუბდა, თითქო იმ დღეს ჰიანჭველანხედაც კი არ დაედგას ფეხიო. მართალია წინა ღამეს ვერ ასრულა ტარიელმა თავისი წადილი, რომელიც იმაში მდგომარეობდა, რომ უნდა მისულიყო სპირიდონთან სტუმრად, ან დაეთრა სპირიდონ, ან სასერაოდ წაეტუებინა, ჩხუბი აეტენა და დესპინე გაეტაცებია დილაზე, მაგრამ წადილის აუსრულებლობის გამო ნაღები გული სპირიდონის გლახებით მოიფხანა და მით გაათავა იმაზე დარდი.

VI

იმ სადგურთან მოწყებულნი, სადაც ისეთი თავზარ დამტყემი უსიამოვნობა შეხედათ, სპირიდონმა და მისმა მეთუღელმა ისე გაიარეს მატარებლით რამდენიმე სხვა სადგური, რომ კრიტიკი არ დაუძრავთ. ეგდენ ეავგონში სკამებზე მდუმარედ, ნაღვილიან ფაქრებში გართულნი. უქანასქნელ, როცა მატარებელი მიადგა ერთ დიდ სადგურს, სადაც დიდხანს რჩებოდა და „პასაჟირებს“ შეეძლოთ აუჩქარებლივ ეჭამათ საჭმელი სადგურის ბუფეტში, სპირიდონმა აიღო თავი და უთხრა თავის მეთუღელს:

— არ მოგშივდა? ეჭამოთ რამე, აქ კარგი ბუფეტია.

— არ მინდა, უბასუხა დალონებულად დესპინემ.

— ან ჩიი დაელიოთ, ან ეჭამოთ რამე, თორემ! ხომ იცო, კარგი მანძილი გზა გეაქვს ჩვენ სასაღამოდ გასაღელი.

— რა ექნა, რომ არ მირდა! შენ, შენ გზია? მაინც-ღა-მაინც არც მე მზია. მაგრამ შენ რომ

წამოსულიყვი, მაშინ კი ცოტა რამეს მეც ეჭამი. უბასუხა სპირიდონმა, რომელსაც სრულიადაც არ ქონდა საჭმლის მად, მაგრამ უნდოდა, როგორმე დესპინე გამოეყენა ნაღვილიანი მწარე ფაქრებისაგან და მისთვის მოეგონა ბუფეტში საჭმელის ქვა.

— მხეცმა აღამიანმა ჩხუბი აგეიტენა, უსიამოვნება მოგეაყენა, მაგრამ, როგორც იყო გადაეჩრით. ახლა ვანა იმის ჯავრით თავი უნდა დავიხავროთ, გული უნდა გავიტენხოთ?

— თუ კი არ გავგეტენს გულს? იმ გვირი შემთხევი, ძალად რატომ უნდა გავიტენხოთ? მაგრამ თუ გავგეტენა, რას იხამ, შენსავე გულს ხომ ვერსად გავეტყევი? ნაღვილიანად, მაგრამ ტკბილად უბასუხა დესპინემ ქმარს.

სპირიდონ გაჩუმდა. „როგორ შევიძლიან სხვა გაამხიარულო, როცა თითონ შენ ვარამი გიტრიალებს გულში! როგორ შევიძლიან სხვა დაითანხმონ იმ თეორიასზე, რომლის წინააღმდეგ შენვე გძრობა გებრძვის.“ ეუბნებოდა ის თავის თავს.

სპირიდონს შინ მივიდნენ თუმცაღა — სპირიდონს და დესპინეს არ გაუმხელიათ, რაც შეემთხვათ, მაგრამ სპირიდონის დედამ ამათ სახეზე კი ცხადად წააკითხა — რაღაც დიდი მძიმე ამბავი გადახედიათ თავსაო.

— შეილო, ცეტრის სახე გავეთ ორივეს. ავი ხომ არაფელი მომხდარა ჩვენ თავზე? ჰკითხა დედამ სპირიდონს.

— არაფელი, დედე, გზაში დავიღალეთ და იმიტომ, უბასუხა სპირიდონმა.

„იქნება ცოლ-ქმარზორის არის რამე უქმაცოფილებო“ იფიქრა სპირიდონის დედამ და მიპყრო ყურადღება — იქნება რამ შეენიშნაო. მაგრამ ჩქარა დარწმუნდა, რომ მის შვილს და რძალს ისევე-ისე უყვართ ერთმანეთი, როგორც უყვართ, თითქმის ახლა კიდევ მეტი სიყვარული ერთმანეთისადმი ჩანდა მათ საქციელში და ღლაპარაკში. სპირიდონის დედისთვის სამუდამო საიდუმლოდ დარჩა, თუ რა ნაღვილი აწვათ ამ დროს მის შვილს და რძალს.

იმ საღამოზე სპირიდონს ძლიერ მძლავრად გავაცევა. შემდეგ სიცხე მისცა და მთელი ღამის განმავლობაში შფოთავდა. არც სპირიდონის დედას და არც დესპინეს მთელი ღამის განმავლობაში არ დუქმანია. საწყალი დედა შაშით გულ-გახეთქილი დასტრიალებდა შვილს თავზე და ჩიფჩიფებდა რაღაც ლოცვას. დესპინე კი წინაღობით უძინარი მოქანტული იჯდა სასთუმალთან და ქმარს ხმარ-ხმირად ეუბნებოდა: „რა ქენი სპირიდონ? აბა, შემომხედე შენს დესპინეს.“ მაგრამ სპირიდონს ახლა ეკვი აღარ ეყურებოდა: სიციხისაგან აღმუქმადებული ბუდედა თავისთვის მას, რაც წინაღობით და იმ დღეს გადა-

ხედავდა. განთიადისას დესპინემ სთხოვა ერთ მეზობელს და მოაკყვინა ფერშალი. ფერშალმა რაღაც სიტყვის წამტებით მისცა სპირიტოსს. ეინ იცის, ამ წამლებმა უშეუღეს, თუ თავისთავად მოიკეთა, შუადღეს შემდეგ სპირიტოსმა გამოახილა თვალები, მიჰაქცია ყურადღება, რომ დესპინე ორი ღამის უძინარი იყო და ღერხა „მოოსტენე“ო.—„შენც, დედა, უთხრა სპირიტოსმა დედას—გაწყენს ღამისთევა, რაზე დაიხაკეთ თავი ღამის თევი!“ სპირიტოსის მოკეთებამ ისე გაამხიარულა მისი დედა და ცოლი, რომ გვეგონებოდათ—თავის დღეში ამათ უსიამოვნება არა შეხებდრით რაო.

დღამდა. რადგანც სპირიტოსს მოკეთებულობა ეტყობოდა, სპირიტოსის დედა და დესპინე ადრე დაწყენ დასაძინებლად და ადრეც ჩუქინათ. სპირიტოსმა ღამა გააქრო და ცოტა მიიძინა. როცა გამოეღვიძა, იგრძნო, რომ ერთიანად ოფლით იყო დასველებული. ის ახლა იწვა თვალზე გაშტერებული და ყურები საშინლად უწიოდა. სახლში სიბნელე და მყუდროება დამყარებულიყო. ახლა რომ ავადყოფობაში დამიგროს, რაღა მავნი!“. სუსტად და გაურკვეველად გვეგონება სპირიტოსს ფიქრებში. „რა შესაბალო მდგომარეობაში...“ გამოიკრვა კიდევ ავადყოფი სპირიტოსის დასუსტებულ ფიქრებში და რაღაც კიდევ უნდა მოჰყოლოდა ამ აზრს, რომ იქ, სადაც დესპინეს ეძინა, გაისმა საშინელი ცივი ხმით კივილი. სპირიტოსმა დაფიქრა ავადყოფობა და ფიქრიც. ის წამოვარდა ზეზე და მიაშურა დესპინეს ლოგინს. მას შერხა პირში მხოლოდ ეს სიტყვები: „რა დაგემართა!... რა დაგემართა!...“ გამოვარდა მეორე ოთახიდან სპირიტოსის დედაც, რომელმაც მოუკიდა „სპიჩკას“ და შემდეგ აანთო სანთელი. დესპინე ფერწასული იჯდა ლოგინზე და მთელი სხეულით ცახცახებდა.

— რა ცყო, რა ავაერთა? ერთ ხმად ჰკითხეს დედამთილმა და ქმარმა.

— უზარმაზარი შავი დათვი მეცა და გადამათრია ბნელ სორაში!—ძლივს წარმოთქვა ხმის კანკალით დესპინემ.

— რაუყოთ მერე, სიზმარია. სიზმარის აბა, როგორ უნდა შეგვეშინოს ასე? ტუბილად უთხრა სპირიტოსმა, მოუჯდა გვერდით და მიიწინა გულზე.

ათონის ცოტა უკლდა, რომ ძლივს დამშვიდდა დესპინე. სპირიტოსი და დედამისი ხელახლოვ დაწყენ. ღამა კი დესპინემ არ გააქრობინა.

მეორე დღეს სპირიტოსის ავადყოფობამ ხელახლოვ იბრუნა პირი. მიხეზი ის იყო, რომ წინ ღამით, დესპინეს კივილზე სპირიტოსი გაოფლიანებული

პერანგის ამაო ადგა და ამისგანო გაცოცდა. ეს გაცოცება სპირიტოსის ბოლოს სწებად გადაქცა და მთელი ორი თვე დააწინა ლოგინში. ორ თვის შემდეგ, როგორც იყო, მოიკეთა. მაგრამ ხედავდა კი, რომ მისი ჯანზე მოსვლა საეჭვოდ იყო.

მაგრამ თავის დასწულეზებზე ისე არ სწუხდა სპირიტოსი, როგორც მისი მეუღლის საშინელ მდგომარეობაზე: დესპინეს ყოველ ღამით ესწმებოდა უზარმაზარი შავი დათვი, რომელიც მითარედა მას ბნელს სორაში. საბრალო ქალი ამ სიზმრის შიშით ღამით ღამისა ვეღარ აქრობდა, შუალამედ თვალ გაშტერებული იწვა. შემდეგ მოჰპარდა ძილი თვალზე, ამოუშვებდა ნელ სუნთქვას, როგორც შეფერის ტუბილად მიძინას, მაგრამ არ გივილიდა ერთი საათი, რომ იკვილებდა და წამოვარდებოდა ლოგინიდან ფერდაკარგული, შიშით აცხცახებული. ბოლოს და ბოლოს ცივაც დაუწყო დესპინეს ღამ-ღამობით. დაწოლის დროს იგრძნობდა ცივებას, შემდეგ მისცემდა სიტყვს, როცა სიტყვ დაურეღებოდა და დეკინებოდა, ნახვცა თავის დათვს. უკანასკლ ისე შეიპყრო დესპინე სულით ავადყოფობამ, რომ დღით, სიხეზლოს დროსაც კი ხან ღარი, ხან ძალი და ხან სხვა ცხოველიც დათვად ეჩვენებოდა, „ეი!“ დაიკვილებდა და მივირდებოდა სპირიტოსთან. ამ ავადყოფობამ დესპინე საშინლად ჩამაჯკრა, ასე რომ ძლივს იცნობდა. უკანასკლ ხელო დაუწყო დესპინეს.

სპირიტოსის მოჰყუდა დესპინესთან ხან ერთი ექიმი, ხან მეორე. მაგრამ ყველა ამას ამბობდა: „შეშინებულა და იმისგან ასტეხია სულით ავადყოფობა. ძნელად, რომ მოჩრქესო“. სპირიტოსი არ შეუქმინდა ვალებს და საზაფხულოდ აბასტუმანს წაიყვანა დესპინე. მაგრამ უყეთებოდა არა დატყუო რა, გარდა იმისა, რომ ახლა სიზმარში დათვის ნახვცებ ალარ კოდა. არამედ ისე შეშინებული გამოიღვიძებდა და დიდხანს უცახცახებდა სხეული. სამაგიეროდ ფეზობობის დროს გაუწმირდა მოჩვენება; ხშირად თავისი, ან მის ქმრის ტანისამოსი რომ დეზულიყო ოთახში, ისიც კი დათვად მოჩვენებოდა. სპირიტოსი ერთ წამხვდაც ვეღარ იშორებდა თვალისა, რის გამოც სპირიტოსი იძულებული შეიქნა მიეტოვებია მასწავლებლობა. თითონაც ერთხელ ჯანმოშლილი სპირიტოსი ახლა უჯდა თავის მეუღლეს გვერდით, აწუგებდა, ამხნეებდა, უამბობდა სხვადასხვა ამბებს, რომელიც კარგად ყოფნის დროს ისე უყვარდა დესპინეს. თითონ დესპინეც ცდილობდა გართობილიყო, გადაყარა გულიდან შავი ნაღველი, მაგრამ ამაოდ. რაც დრო გადიოდა, მით უფრო ემატებოდა მას სულის მღელვარება, მით

უფრო ჭკნებოდა და ღნებოდა თაფლის სანთელივით მისი სიღამაზე და სხეული.

ასე გაატარა დესპინემ ზაფხული, შემოდგომა და ზამთარი. გაზაფხულზე ხველა გაუძლიერდა, ჩირქიანის სისხლის ღებინებაც დაუწყა პირიდან. მარტის უკანასკნელ რიცხვს ჩაწვა ლოკინში და მას შემდეგ აღარ ამდგარა, ისე დალია სული ერთ მაისის დღეს.

დესპინეს სიკვდილს შემდეგ სწრაფად ირღვეოდა მისი მეუღლის უსიხარულო სიცოცხლეც. კვირის თითქმის ხუთი დღე ავადმყოფობის გამო ლოკინზე ეგდო სპირიტანი. მისი ჯანის პატრონი, რა თქმა უნდა, მასწავლებლობას ევლარ მიუბრუნდებოდა, თორემ, ეინ იცის, იქნება მაზე მაინც გადაეყოლება ჯავრიანი გული, მით უმეტეს, რომ ეს ხელობა (მასწავლებლობა) ძლიერ უყვარდა. ახლა მწირად ებადებოდა სპირიტანს ამ გვარი კითხვები: „რალასთვის ვარ ცოცხალი? ჩემთვის სიცოცხლე, დღი ხანია, მოწამოლულია. სხვისი აღარაფერი გამოსადეგი ვარ, არავითარი საქმის გაკეთება ავადმყოფობის გამო აღარ შემძლია! მამ რალას ეუღელ ამ ქვეყანად?“. რამდენჯერ მოინდომა თავის მოკლა. მაგრამ „ააა, ბარემ შეესვა, სულ შეესვა ის მწარე ნალექი, რომელიც ხედავდა მგედა! ბარემ სოფელმა მომწამლოს თავისი საწაწაღით!“ — იტყოდა თავის გულში სპირიტან და გულზე მიდებულ რვეოლერის ძირს ჩამოიღებდა.

მართლაც, რომ სისტემატურად წამოავდა სოფელი სპირიტანის სიცოცხლეს: ერთი რომ ხალხი აბრალებდა სპირიტანს — დესპინე მისმა სიჯანაყემ მოკლა უდროოდ. „რა მისი ღირსი იყო, რომ გააბრიყვა ანგლოზივით ქალი, შეაყვარა თავი და შეირთო! არ იცოდა რომ მის პატრონობას ვერ შეიძლებდა! ეკთხნას მისი ცოლად“ აბრალებდენ, რომ რიგინად თავის დატყრა არ იცოდა, არავის ვიღებოდა, ტარიელს ყბედობა დაუწყა, დელოსი გამოიხიზოვა, გაღაზინა თავი და მისმა ყბედობამ საწყალი დესპინე იმსხვერპლა. „რა ბძანებაა ბატონო! შეგინებულს და რიგინას კაცს თავის დღეში არ მოუყა, რაც მის ტარიელმა დამართა. რიგინა კაცი ყოველთვის მოახერხებს იმისთანებთან თავი შორს დაიჭიროს“. ამბავი იმ შეურაცხყოფისა, რომელიც ტარიელმა მოაყენა სპირიტანს, ასე გადაეცეთეს: „თუმცე ტარიელ და მისი მძა ბიჭები დასერიობდენ თავისთვის დღეების წინ და თან მღეროდენ. სპირიტანმა დაუძახა: „რა ამბავია, რომ არ დამაძინეთ“ და დაუწყა საშინლად ლანძღვა. ერთხანს მოუთმინა ტარიელმა, მაგრამ რომ აღარ დადუმდა სპირიტან ლანძღვისაგან, ტარიელ მივიდა პასუხის გასაცემად.

სპირიტანმა ჩიკეტა კარები და ისე დაუწყა მუქარა. როცა ტარიელ წაიყენეს მოსაშველევმა, სპირიტანმა მიადანა თურმე: „ამდამ კარგი, იყოს და ხეალ გაყურებებე შერ სერის“. გათენდა თუ არა, გაუგზავნა თურმე ტარიელს წერილი — დელოსი გამოაყვია. ტარიელმა უარი თქვა: „რა მდღეულება! თუ ჩხუბი უნდა, გამოვიდეს და ვეჩხუბები“. სპირიტანმა რომ შეიტყო ტარიელ დელოსი არ გამოდისო, იფიქრა ვერ ყოფილა ევაკაცია და კიდევ რალაც უბედური სიტყვები გაავანა. აქ კი ტარიელმა ევლარ მოითმინა და მიუბერო სპირიტანს ისე, როგორც ევლარებოდა“.

ეს მოგონილი ამბები მიდიოდა სპირიტანის ყუჩამდე და ასხამდა შხამს მის დაბნელებულ გულში დესპინეს მშობლებიც ხომ წყვეა-კრულვით იხენიებდენ სპირიტანს: „თავისი უსჯულო ქადაგებით გადაგვირია შეილი, მოგეტაცა და მოგვიკლა.“

გაიდა რამდენიმე წელი სპირიტან სულ მთლად დაიჯანა სეველად ავადმყოფობამ: საცოდავად წელში მოხრილ, თვალზე ჩაყენული, ძვალტყავად ქცეული, ის სამთვეში ერთხელ ძლიერ აუღვებოდა ავადმყოფობას, ერთ-ორ კვირას, როგორც იყო, დადიოდა ფეხზე და შემდეგ ისევ ჩააწენდა საბრალოს ავადმყოფობა ლოკინში. მარჯვენა მხარი, რომლითაც ის ტარიელმა მიწაზე დასცა, ბოლოს სულ გაუფუქდა, ასე რომ ახლა მარჯვენა ხელის ხმარება აღარ შეეძლო. ეგლა მამისავე დატოვებულ სახლში მარტად მარტად და მოელოდებოდა — აი, აი, მივა სიკვდილი და მომისპობს ამ უსიხარულო სიცოცხლესო. სპირიტანის დედამ ევლარ აიტანა ოჯახის ვარამი, შეილის გაუბედურება და რძალს შემდეგ ისიც გადაიკვალა. ხანდახან, როცა უსაზღვროდ მოაძულვდა მარტო გდება თავს, თუ სარაული შეეძლო, სპირიტანს ერთი-ორი კვირის ვადით წვიღოდა რომელსამე ძველ ნაცნობთან, სადმე ქალაქში, ან სოფელში. ვითომდა მგზავრობას ცოტა მაინც გადაეყოლებდნენ ჯავრიან გულსაო. მაგრამ ეს მხოლოდ თავის მოტყუება იყო. მის გულს ახლა ევლარაფერი გაართობდა.

ერთ დღეს სპირიტან თბილისს მიდიოდა. როცა მარტოველი იმ სადღურთან გაჩერდა, სადაც სპირიტანს ტარიელმა შეურაცხყოფა მოაყენა, სპირიტანმა პირი მოიბრუნა და ისე დაჯდა ევლანში, რომ ევლარ შეეცნა იქაურობისთვის, რადგანაც იმ მიდამოს დანახვა მწარე ნალექს აუშლიდა. მაგრამ მას თვალი მოჰკრა ერთმა ნაცნობმა და საშველი აღარ მისცა — გამოდი ბუფეტში ლომონადი დელოითო. სხვაფერე რომ ვერ მოიშორა სპირიტანმა ეს ახირებული ნაცნობი, იფიქრა, — რა ვუყო, გავალ, ლომო-

ნადს დაეღვე და ხელ-აზლად ჩქარა შემოვალ ევროპაში. მაგრამ ნაცნობი გაუმასპინდლა სპირიტუალის ლიბერალით თუ არა, გამოსდო მსალაში ხელი და დაიწყო სერიოზობა. სპირიტუალის თითქმის უნებლიედ დადროდა მასთან. თუმცაღა მისის საღამო იყო. მაგრამ ცოტადნად მაინც გრილოდა. სპირიტუალის ფილტვებმა იგრძნეს ეს სიკრძელო და აუტყდა საშინელი ხველა.

— არ გიციებს, ეს სიკვდილი რომ ამდენი ხანია მარბობს და აქამომდე ვერ მოჩანს ამ საქმეს? — უთხრა სპირიტუალმა ნაცნობს.

ნაცნობმა, როგორც საზოგადოდ ჩვეულებით აქვთ ბევრი, დაანუგებ სპირიტუალს, „არაფელოა, გათვლის მორჩებობა, თუმცაღა კი დარწმუნებული იყო, როგორც მიკვალბული ვერ აღგება სამართიდან, არც სპირიტუალს მოჩნებოდა.

ამასობაში სპირიტუალმა და მისმა ნაცნობმა მიაწიეს „პლატფორმის“ თავს და დაბრუნდნენ უკან. ამ დროს „პლატფორმის“ მეორე თიდან წამოვიდა ამითვე ერთი ლამაზად იარაღში ჩამსდარი, ახვანანი ევაკაცი, რომელსაც ერთ მხარეს ვიღაც ლამაზი ყმაწვილი ქალი მოჰყვებოდა და მეორე მხარეს — ვიღაც ყმაწვილი კაცი.

— ეინ არის ის? ჰკითხა სპირიტუალმა თავის ნაცნობს.

— ვერ იცან? ტარიელ მკვლავებ — უპასუხა ნაცნობმა.

ამ სახელის გაგონებზე სპირიტუალს საშინელი ქრუანტელი დაუარა ტანში, რადაც ისეთი აღმურხი დაუტრიალდა გულზე, თითქოს ცოფდებოდა. დესპინეს სიკვდილს შემდეგ, მართლა ბევრჯერ მოსვლია სპირიტუალს ცეცხლი გულზე და უთქვამს: „წევალ, მოენახე და მოგსთავე პასუხს ჩემს დამღუგველსო. მაგრამ ბოლოს მაინც იმოპოვებდა სპირიტუალის გონება შურის საძიებლად ანტირთუბულ გონებობას, მაგრამ ახლა მას თვალში ედგა ის აღმავანი, რომელსაც ის აბრალებდა — მე და ჩემს მუდურად უდროოდ მოგვისპო სიკვალეო, ახლა გრძობა აღარ ემოპოვებოდა გონებას. სპირიტუალმა ახლა უნებლიედ გახედა იმ ადვოლს, სადაც მას იმ რამდენისამე დღის წინეთ ის მხეცურად დეტეკა ტარიელ, დანაჰა ის ბოძიკ, რომელზედაც ტარიელ იყო იმ დროს მიყრდნობილი და ივარცხნიდა წევრს; აი, ის კვლიც, სადაც ტარიელმა ის ჩააჯახა, ისე წამოუდგა თვალწინ მამინდელი შემთხვევა, თითქოს რამდენისამე წლის წინეთ კი არა, აი, ახლა, ამ წამში შემთხვევა, მოაგონდა ისიც, თუ როგორა აღტაცებით ისმენდა დესპინე იმ ამბავს, რომელიც მან უახლო იმ დამეს, იმ მათთვის უბედურ დამეს, როცა ისინი დუქანში და-

მის გასათევად დარჩნენ. ამას მოჰყვნენ სხვა მოკვანებაც. ელვასებერ გაუჩინა სპირიტუალს სხოვანში ყოველივემ, რაც კი მის ცხოვრებაში დირს-შესანიშნავი მომხდარიყო, — თავისი ბავშობა, ის დრო, როცა ქალაქის სკოლაში იყო და ფიზიკის სინათლზე სწავლობდა გეკეთილებს, საოსტატო სემინარია, სადაც ის იმ მუყათით შეკადნიერდა, რომ, რაც შეიძლება, კარგად აღტუტევილი გამოსულიყო სამოსწავლო ასპარეზზე და სოფლის მასწავლებლის პირიბაზე, დირსეული სამსახური გაწევა ქვეყნისთვის. მერე სოფლის მასწავლებლობა, იქაური ცხოვრება, იატაკზე რომ წებობდა დასაძინებლად, დესპინეს გაეცნობა, პირველად რომ გაეცეთილი წაიკიხა, მისი სიყვარული, იმედებით სავსე ცხოვრება დესპინეს შერთვის შემდეგ. აი, აი თათქოს ახლაც თვალ-წინ უდგას დესპინეს დიდრონი, სიყვარულით სავსე თვალები, თითქოს, აი, ახლაც ესმოდა მას დესპინეს ლაპარაკი:

— ჩენი ძალ-ღონე ქვეყნის სამსახურს შევსწიროთ, ეს არის ადამიანისთვის ნეტარება. „ახლა? ახლა ყველა გათავებულა, ყველა მოკვინსო ამ აღმავანს!.. თითონ კი ცხოვრობს განჯერამით! საზოგადოებაც შეჭტრვის და ტანს უკრავს!“ აქ კი გული ყელზე მოადგა სპირიტუალს და თითქმის უნებლიეთ მოუჭირა ხელი რეკოლეგის, რომელსაც უკანასკნელ დროს ჯიბით ატარებდა. ეს რეკოლეგერი სპირიტუალმა იცოდა იმ დროს, როცა საოსტატო სემინარიაში სწავლა დასრულდა და სოფელში უნდა წამოსულიყო. იყიდა სრულიად შემთხვევით, ან უკეთ რომ ეთქვათ, ამხანაგების მიბაძვით. ეს იყო პატარა, საჯიბო რეკოლეგერი, სმირის სისტემისა. თავდაპირველად სპირიტუალს იშვითად ატარებდა ამ რეკოლეგის თან. მაგრამ ერთმა გარემოებამ შეაყვარა ის და შემდეგ, თითქმის აღარ მოუშორებია. აი, რა შემთხვევა იყო ის: ერთ ზაფხულის დღეს სპირიტუალს შინიდან ერთი ამხანაგისა: მიდიდა. წასვლის დროს რეკოლეგერიც ჩაიღო ჯიბეში, რადგანაც მისი ამხანაგი და ის ხშირად ერთობლოდენ ნაშანე რეკოლეგერის სროლით. როცა ერთი ნაწილი გზა გაიარა, სპირიტუალს შემოესმა ყვირილი: „კოფიანი, კოფიანი!“ სპირიტუალმა გაიხედა და დაინახა, რომ გზაზე მოჩინდა ერთი დიდი ქოფაკი ძალი. ძალი უფრო შორს იყო, სპირიტუალს შეეძლო იქვე გზის პირში ნეს ამოფარებოდა და თვისუფლად ესროლა კოფიანი ძალისთვის რეკოლეგერი. მაგრამ სპირიტუალის წინ ჩამდინიმი ნაბიჯზე, გზის პირას თამაზობდენ ბავშვები, რომლებშიაც ერთი წლინახევრის, თუ ორი წლის ბავშვი. როცა ბავშვებმა გაიგონეს ყვირილი და დაინახეს ძალი მოჩინისო, მიატოვეს პაწია ამხანაგი და გაიქცნენ დასამალავად, პაწია ბავშვმა ჯერ ამხანაგების გაქცევის გა-



მო და მერე ძაღლის დანახვით შემინებულმა, იწვი-  
 ლა და დაპირა გაქცევა. მაგრამ გაქცევის მავიჯრად  
 გადაგებობოქი იქვე რალას და წაიქცა მიწაზე. სპი-  
 რიღონმა რომ ეს დანახა, გაიქცა ზაგვისკენ, ჩა-  
 ძალი და ღონე ჰქონდა. ის იყო, ერთი წამით მის-  
 წრო სპირიღონმა და მოვარდა მეორე მხრიდან პირ-  
 დღებულ კოფაჯი. სპირიღონმა ესროლა რევოლვერი  
 ძაღლსა და მოარტყა მკერდში. ძაღლი ერთი წაიქცა,  
 მაგრამ ისევ სწრაფად წამოვარდა და გაექანა სპირი-  
 ღონისკენ. სპირიღონმა მიაგება მეორე ტყვი, მია-  
 ყოლა მისგან და მოუღო ბოლო. აჰ, იმ დღიდან  
 დაწყებული, შეუყვარდა სპირიღონს თავისი რევოლ-  
 ვერი და აღარ იშორებდა. მართალია, ტარიელმა  
 რომ ჩხუბი უქნა, მაშინ არ გამოადგა სპირიღონს თა-  
 ვისი რევოლვერი, ამიტომ იმ დროებით ერთ-ორ  
 თვეს მიატოვა რევოლვერის ტარება. მაგრამ შემდეგ  
 ხელახლად მიუბრუნდა—, ეგდო ჯიბეში მაინც...  
 სპირიღონ და მისი ნაცნობი აღმკვირდებორდენ

ტარიელს. ტარიელ კიდევ უფრო გაშვენიერებულო-  
 ყო, თითქოს მზე ამოდის ზედაო, ისე ანათებდა მი-  
 სი პირი-სახე, მისი ზორბა ბეჭები და მკერდი ღაზ-  
 თიანად მოჩანდა მიხაკისფერ, ჩერქეზულ თივთიკის  
 ჩიზაში. ....იმ ოჯახს მე პატივს ვცემ და არც მი-  
 დოდა, დაგარწმუნებთ, იმ ოჯახში იმ საქმის ჩადენა,  
 —განაგრძობდა ტარიელ რალაც ამბავს—მაგრამ მო-  
 თმინებოდან გამოვედი და მერე კი, რომ მკარი ფეხი,  
 მგონია, სამ საფეხზე კი ვეგონილოვ!... „ახ, რა  
 შეუბრალებელი ხართ!“ შეჭიკოლა ნახად ამ დროს  
 ტარიელთან მოსიერნე ყმაწვილმა ქალმა. ტარიელმა  
 დინჯად გაიკინა და აღტაცებით შეხედა თვალეში  
 ლამაზ ყმაწვილ ქალს, რომელიც თავის მხრივ სეი-  
 რნობის დროს ისე უშხვრდა ტარიელს, თითქო თვა-  
 ლეში უნდა ჩამიქირინოს ამოვინა კაციო.

სპირიღონმა გარკვევით გაიგონა ტარიელის სი-  
 ტყეები და ისევ რალაც საშინელი აღმური მთელო  
 მთელ სხეულში. „კიდევ ვილაკასი დაჩაგრვა და გა-  
 ქელვა! თითქო იმისთვის არის დაბადებული, რომ  
 ყველა გაქელოს და შეურაცყეოს! თავი მოსწონს  
 კიდევ ამით!“ გაურბინა ელვასებრ სპირიღონს ფი-  
 ღებში და შემდეგ მტკიცე გაღწევიტით დაუმატა:  
 მოგთხოვ პასუხს! ორი ადამიანის სიცოცხლე ღირს  
 იმად, რომ მის დასაღებულს პასუხი მოგთხოვოს!  
 ორის და, იქნება, მეტისაც!“ ამ დროს ის იყო ტა-  
 რიელმა კიდევ ჩაუარა გვერდი სპირიღონს.—ტა-  
 რიელ მკლავებზე, თქვენთან სიტყვა მაქვს. დაუმატა  
 სპირიღონმა და წავიდა ტარიელისკენ ისეთ სწრაფად,  
 რომ მისმა ნაცნობმა, რომელმაც ამ დროს მისთან  
 სეირნობდა, ვერც კი მოასწრო რამე ეთქვა მისთვის.

ტარიელ დინჯად მობრუნდა. უკან, გაკვირებუ-  
 ლმა შეხედა სპირიღონს და ჰკითხა:

— რა გნებავთ?  
 — ეგრე მიკანით? ჰკითხა სპირიღონმა თავის  
 მხრივ და ჩაჩერდა თვალეში.  
 — ეგრა, უპასუხა ტარიელმა, რომელსაც ღმი-  
 ლი გამოეხატა სახეზე, როცა სპირიღონის მოკუტულ  
 ტანს აველ-ჩაველო თვალი, თითქოს ეს კაცი უნახავ-  
 სო, მაგრამ ეგრე მოიგონა, სად და როდის?  
 — მე სპირიღონ მტკიცე შეილი ვარ. არ გახსოვთ,  
 ისე უდნაშეულოთ რომ დაგვეხვით თავს? აბა, კარ-  
 გა ვაინსენეთ! აჰ, ის ადვილი, სადაც თქვენ დავეი-  
 ხვდით—სპირიღონმა გაიშვირა ხელი იქით, სადაც ის  
 გოლახა ტარიელმა.

ტარიელს, აბა, ყველა როგორ დამახსოვრდებ-  
 ბოდა, ენა სად გაუღახავს! მაგრამ სპირიღონის ვა-  
 ლახეა მისგან რალაც ისეთი ტიპიური იყო, რომ  
 ახლა, სპირიღონის სიტყვებს შემდეგ, ადვილად გაი-  
 ხსენა და იცნო კიდევ სპირიღონ.

— მერე რა გინდა ახლა? მე დიდურად და თი-  
 თქმის დატყენით ჰკითხა მან სპირიღონს.

— მინდა პასუხი მომკეთ: რას გვემართლებო-  
 დით, რომ ორს უდნაშეულო ადამიანს სიცოცხლე  
 მოგვისვით?

— წადი, დაიკარგე აქედან! ხედავ, თურმე რის-  
 თვის მეძახოდა ეს ბალონიჯო! შესძახა ტარიელმა და  
 დააპირა წასვლა.

— ეგრე წამბანდებით, სანამ არ დამამკაყოფი-  
 ლებთ ჩემ კითხვებში, რალაც საშინელი მტკიცე ხმით  
 უთხრა სპირიღონმა.

— ეინ, მე, მე ეგრე წამბანდებით? თან წყრომით  
 და თან გაკვირებით ჰკითხა ტარიელმა.

— დიახ, თქვენ! სანამ არ დამამკაყოფილებთ  
 ჩემს კითხვებში, ერთ ზიჯსაც ეგრე ვადადგამთ.

— მაშ დამიწყებია ჩემი ხელი! უთხრა ტარი-  
 ელმა რალაც დამკინავი წყრომით და გაექანა სპი-  
 რიღონისკენ, რომ დახტომოდა და კარგა მანძილზე  
 გაესროლა ვითარცა ნაფოტო.

მაგრამ სანამ ტარიელ თავის მძლავრ ხელეში  
 მიიკვებდა სპირიღონს, უკანასკნელმა დასცა მას გუ-  
 ლში რევოლვერი. ტარიელ ერთი შეტოტრტმანდა გა-  
 დიბობოქი ერთ მხარეს და დევცა მიწაზე. კეისი  
 ხელით ეკე...ღღე...ე...“ რალაც უნდა ეთქვა, მაგრამ  
 სიტყვის დასრულების მაგივრად მძლავრად გაუსე-  
 ცალი ფეხი მიწაზე და განუტტევა სული.

თვალის დახამამებამდე იმ ადგილას, სადაც ტა-  
 რიელ ეგდო, გარშემო გაიქედა ხაზბით. ვილაკამ  
 გაუხსნა მოკლულს გულზე ჩოხა და ახალუხი. ვი-  
 ნიერ მკერდზე, ტუქუს სიახლოვეს გეამს ჰქონდა პა-  
 ტარა ქრილობა, რომელიდანაც მოთქერადა მოშოო  
 სისხლი.

— რა პატარა ტყეის მოუტლავს ეს ლომივით ვეკცა! თუკა ვილაძა.

— ტყეისთვის სულ ერთია, ლომივით იქნება, თუ არა ლომივით, ის ყველას ერევა. უპასუხა მეორემ.

— **КТО УБИЛ?** — იციხა ჟანდარმა, რომელსაც პროტოკოლი უნდა შეედგინა.

— **И УБИЛ** — უპასუხა საჩქაროდ სპირიდონმა, რომელიც, თითქოს ბურანშიაო, ისე დაფიქრებული იღვა ერთს ადგილას.

ჟანდარმა დაატყვევა სპირიდონ, გამოართვა რე-ვოლუცი, რომელიც უკანასკნელს ჯერ ისევ ხელში

შერჩინდა. შეადგინა პროტოკოლი და წარადგინა სპირიდონითურთ, სადაც ჯერ იყო.

სამსჯავროში სპირიდონ სრულიადც არ ცდილობდა, რომ გამართლებულიყო. მან მხოლოდ უპასუხა მსაჯულებს თავიდანვე საქმის გარემოება. ოლქის სასამართლომ გადაუწყვიტა სპირიდონს ციხიბრის გაგზავნა და იქ მადნებში მუშაობა. მაგრამ მადნებამდე აღარ მიუწვდია სპირიდონს — გზაში გადაიკვალა.

ე. ნოშვილი

ქ. თბილისი.

19 აპრილს 1893 წ.

ი ს ტ ო რ ი ა

ხონის სარწყავი არხებისა



ოვლად ძლიერი ბუნება, როგორც მოგვსენი-  
ათი, ეოველს იდას, აზნს, გაჭენს შესაფერს  
ჭერსკლას, ანუ მატარებელს, შესასამს სორდს.  
ბუნებამდე სონის წყლი და ქალაქობა განხორციე-  
და სონელებსთვის ი. შ-მდე. უწელობა და შქა-  
ლაქობა; ესე იგი ი. შ-მდე, აღარ ასვენებს არც  
სონელებს და არც მათში მომსულელ სტუმრებს. მო-  
ზრბანდუას სონში ვინმე უფეროსი — აბა; ბიჭო მოვიდა  
წყლი და მოჭევა ქალაქი! — მიზრბანდუას გორდისკენ  
მვირფასი სტუმრები... აბა, ვინ სარ კაცი, გაუმართლი  
საუწყებ და ვინოვით „ქალაქი“ და „უწალი“!.. არსდებ  
ქუთისის გუბერნიასი სასტატო სემინარია — აბა, სონ-  
ნელებო, წავართვათ ქუთათურებს ეს სსსწყველებო! იქ  
უპისილადც რომ უსსორის დროიდან მდინარეს რიო-  
ნი და ცნობილია ქუთისი ქალაქად. სონში თუ სემინარია  
გვექნათ, ფიქრობდენ სონელებო, ქალაქადც დგუ-  
მტვიციენ და ცნენის წყლის ტოტს გი არა, მოვლად  
ცნენის წყლის გარზე მოგაკვირებუნო.

სონის მართი გაუფრფვად სონელებს იმელები, მ-  
გრამ აზრია სონის წყლის და ქალაქობის მით მინც  
არ ასვენებს. დადის ეს აზრია მისი ცოცხალი მატარებე-  
ლით, რომელსაც არ სძინავს არც დღე, არც ღამე, ფიქრობს,  
რა მოაკვაროს. ამ დროს, ერთიგ ვნახოთ, მოდის ი. შ-მდე;  
მოდის, მაგრამ ფესს მიწას არ აჯარებს; ხელებს განივ-  
რად მოაქნებს, თათქოს მოფერინავს რამდენადც შეუძლია  
იფერინოს კანს, სორგქსნიშვლას. სელმა ი რღც ქალ-  
დღი უსსორავს და მოამბის: გვეშეგება გვეშეგება! ეს  
ქალდღი შეიქნა „შობათელებობის მოამბის“ ერთი ნო-  
მერთ-განი. იქ იქნება ის ამბავი, რომ უმადლებად დამ-  
ტვიციდა კაკუხისის აქეთა მშრბისთვის წყლის ინსპექტის და  
გამოიღა სკარო წესდება სარწყავი არხების გამოსაკვი-  
რისთვის.

ამ გარემოებამ ძალ-ღონე შექმნის ი. შ-მეს და ბერს  
ცოდეილასს შემდეგ; გუფერინის და მსწრის დმინისტრ-  
დის დასმარებოთ, საქმე გაათავა მათხოველებობას და ს-  
წყვეტილობას; იყიდა მთავან უფლები ცნენის წყლი-  
დან არსის მით მიწეზე გამოტარების. ამისთვის სკტი-  
რო იყო ფელი, რომელიც მის მიწოდ, სონის გარ-  
და, სოფლებს — ივანდიდს, გობა და დიდს ვისამბა —  
დავეწნელებს მოხწილებს: სონის წყლის არსისა. ს-  
წყვეტიელთ თავიდანვე მიეცე უმთ ვენის არსიდან ერთი  
ტოტი, რომელშიც მერმე ფელის გადასდით შევადენ  
მოხწილებსად სოფლები — გუხია, დიდი და მატარა გუხი  
და ნაწილი დიდი ვისამბისა. ამ ნაწილების შესედა ასე  
მოსდა, რომ ეოველს სოფელს გამოეჩნდა მოწინავე კ-  
ცი, რომელსაც თავის სოფელში ითავა ფელის შტერო-  
ება. ასეთი იყვენ ივანდიდიდან მატარაკები, გო-  
ხა-ვისამბიდან დოდობრები, დიდი ვისამბიდან ფო-  
ტიფანბიები და ნიკოლასე, სწყვეტიელთად წყვეტი-  
ებები და კუს-გუიანის თათიშვილი. თითონ სონმა ამ  
საქმისთვის, შ-მეს გარდა, ერთდობით რამდენიმე სსუ-  
ტვიციდა აირჩია. ამ აწიქვამ დიდი აუღ-მსაფილი ასტეს  
თავის დროსე. საქმე ის იყო, რომ ამ აწიქვანებში არ  
მოჭევა გერო-წოდებული უწვეთისა ნაწილი“ სსოვ-  
დობისა, რომელსაც განცხად: ჩვენც მიგვიღეთ მონ-  
წილებს; ფულზე თუ საქმე, მიიღეთ ჩვენგანც ფუ-  
ლი; ეს საქმე ჩვენ შეგუესება. კერ კენდობით შ-სეს  
ამ შიძე საქმეშია. მაგრამ ამითი სმა დარბა სხად მლ-  
დებულების უფანბისა მინა.

აქ არ უნდა დაგვიწვიღებს ერთი „მცირე“ სკანი,  
ისე მცირე, როგორც წინდის მსირებზე დმელი მატრ  
განი რეკალი გენკება... ჩვენც სამწუნსოდ, ჩვენს  
„მოღვეწების არ სწამთ ეს აწიქვანები“ ესე იგი „სო-  
თი“ სწორეთ ეს „მცირე“ გარემოება იყო მიწეში,  
თუ რატომ არ ენდა შ-მეს სონის სასოვალეობის  
„მცირე“ ნაწილი“ — და სოფლებსაც ივანდიდს და ორ-  
ვე ვისამბა ბ-ნ ნიკოლასის წინამძღოლობით და მისი-



იქველი შეუერთეს თავისი ფული ხონისს—ამს მანერ  
გერ გასუდგეს ეინულსე გერგობასო, ფიქრობდენ. რა  
მოსდა შემდეგ? რადღენთ განაძროდა ბ-ნ ნიკოლაძემ ჩვე-  
ნი მასხედ მოლოდინი?

\*\*\*

როცა ამ გვარად გაიხვეს ხონის არსის სძირვე-  
ლი. ამ არსის ზემოთ მოხსენებული მონაწილეები ვე-  
ლანი თვ-თავიანი საქმეებს შეუდგენ, და წულის საქმე ი.  
შ-მეს მანერებს. ამხნერ, მიხვეულს უოკლოთვის მარტო, თა-  
ვის ნებას მოქმედებს, თავისუფლად იგრძნოს თავი; გაითავი-  
სიანს ამ საქმეში ადგილობრივი ბოქაული ბ-ნი ტ-შეი-  
ლი და ორთვემ ზოგიერთა უკეთიუიისა? დანძრებოთ  
შეგუნ საქმეს. არსისთვის ს-ჭირო ფული, როგორც ზე-  
კით ვნახეთ, მონაწილეებსა მოაგროკეს. ახლად შეიქნა ს-  
ჭირო მუშა, და ესეც განხდა, ესე იგი „კამოაწვივის“  
სოფლიოთი-სოფლად, ადმინისტრაციის ბრსენებოთ... ცო-  
ცა მუშობას არ ეყო ამ საქმეს. მუშებს გაუჭირდათ გვი-  
რდან-გვირდამდის წყალ-ტალახში მუშობა:—გნ-რეთოთ,  
უწიროთა და ამს ვადეკე თან დგამტა ას ვითხვა, თუ  
ვისთვის მუშობენ. წარმოადგინებოთ. მკვლამად, სო-  
ნელი გღენი, რომელმაც იქიშგა არსხედ ორბ-სამი გვი-  
რს სარ-კამეით და კრით. მარტო ამ მუშობით ეს არსი  
დარუდა მს ოც-მანეთსე შეტო... ნუ თუ ის არ უნდა  
ხთვლილიყო მონაწილეო არსისა?!

მიდის დრო. აწვევენ მუშებს, ხარჯვენ ფულს ..  
შენჯდა არსი! ეღისთ სონელეს წყალად, მოკვიდათ  
დანარჩენ სოფლებსაც ჰქვეით. გერ შეიქნა კარგი ფაისი  
ეს ჩვენი ახალი სტუმარი. მს მოქვეას სოფლერ, მაგრამ  
ჩვენში ვი არს, ს-ზოგადოდ, წყლით ვრცელდება სო-  
ფლის ბედილებოთ, გავიგეთ და მოკუსნეთ ამ ახლად  
სტუმარს ხონში დენს. მიხედა საქმე, აკომარდა სოფლ-  
ერ, ამოვიყნებოთ უფრო თავისუფლით და გვერითი  
ჩვეულებოთ საქმეში. ჩვენმა არსმაც გაიხვედა ვირამ და  
მოკვიტანს ცხენის წყლის შუხილდარნი წყალად. ნეტავ  
რს საქმე აქეთ ახლად, წყლის მოთვეებს? ან არს ამოებს  
„კამოაწვივისა? როგორ უნდა მოქმედებოთ ვირველი  
და რს უნდა ქვენს შეორებ?

ჩვენის აზრით, როცა წყლის მოთვეებს საქმე—  
სე იყო თუ ასე—დაამთვერეს, მით უნდა შეკვრიათ  
სოფელი, წყლის მონაწილეები ფულით, თუ მუშობათ,  
და სჯარითი აესნათ თავის კისრიდან „მოთვეობის  
უქალი“. ამისთვის ს-ჭირო იყო ამ ჩვენს მოთვეებს  
ტუხსენებოთ ჩვენგან ზვეთი მოხსენებული „ვიცით ს-  
ცხნა“; ესე იგი ახვარბი, და წარუდგინა იგი სდღის-  
თვის. იქედით, ეს უქანასენელი მით მოლავქობისთვის,  
თუ შეტლსც არს, მდღლობას მინერ უძღენიდა. ამისთანავე  
მთამ უნდა დავქვართ ოსოვზა, ხელი მოქვერინებოთ  
ხედ წყლის მონაწილეთათვის და გავცხავნათ თბილისში,  
რომ მოკლე დროში ხონის წუელი ცალკე სსწული მ-

ზრდა დამტვიცნებელიყო და „სამხრო საშუკოს“ აწვევის  
ნება მიეცათ, გამოკანხალი წყლის მოსველად... მ-  
გრამ ჩვენდა სსწულსროთა, ჩვენმა მოთვეებმა, ძველი მ-  
თი ჩვეულებისამებრ ახვარბი დაიფიქვეს, ხდლის  
დარტენვასე უერთი მოკვერეს, ხარჯვლემსავთი თავი და-  
ამდას. როცა მოელი ტანი ცხადით მოკუნდათ და სე  
განაბეს სული... როგორც ახვარბი ახვრეთვე წყლის ს-  
ზოგადო წესდებარ ურ-ვეებს და განიზრახეს რადც ახ-  
ლო, თავისებური წესდების შედგენა, რომლის ძალითაც  
წყლის მუ-ტრონად მარტო ეს ვაჟატონებოთ—მთავ-  
რები უნდა ფოთილიყვენ ცნობილნი. აქ არ უნდა ადგე-  
ვიყოდეს, რომ ამ მოთვეათ შორის ურვეათ ბ-ნი ნ. ნი-  
კოლაძე; რომელსუდც აძღენს იძულებს ამარბუდა ხდის.

\*\*\*

რს „მოქმედობს“ ამ დროს ხონელი „კამოაწვი-  
ვისა“? რს უნდა ვაგვიოთ, როცა იგი არ აწვიბობს,  
ანუ არსებობს უღობხოდ, უკვლავხოდ, როგორც თითოე-  
ული გერმო ვირამ აქ-იქ სდღად, გაფხერტული და რს  
კრთის მოთავის ხელმძღვანელობით მუშობლი  
დსია. ასეთი „კამოაწვივისა თვინდვე გერ შესდგა“ და  
დღეს, როცა სჯარითი უქმყოფილებამ იგი მოთსოვც,  
სე ვთქვით ცხოვრებამ გამოაწვივა,—ახვრებულა მით  
კრთის „უქმყოფილეთათგანს“ ბ. დ. სს—შეიღმა; რ-  
მელიც სსვეთან ერთათ თვინდვე ისევეწობდა ამხნა-  
ნათ მიღებდა და ფული, რა დროსაც მოთსოვდეს, შე-  
ტკობდეს. მგრამ მოთვეებმა არ მიიღეს, ამ შემთვე-  
ებში სს შეიღმა შეიქნა რსწული ახლახის „ქმბი“  
რომელიც „შეუქვიას“ ვირვერს ცადაწვირინებოთ, ნათვე-  
მა. როცა ამის სხვათა შორის მოთსოვც: ახვარბი  
ხამოკრთებს „არსის მოლავქებს“, და თუ რამ დრუშ-  
კეით ხამოკრთებოთ მივეკით, მ-მინ ვი ავადრეს ბ.ბ.  
მოლავქებმა სარწვივის წყლების უძალიდად დამტვიც-  
ნებულას წესდებოთ მიქენა და სწორეთ ეს დრო იყო,  
როცა ბ-ნ ნიკოლაძემ უოკლო დრუშ ახვარ, რომ სდღ-  
ისს ურადდებდა ახვარბიდან გამომოტანა და ამ წეს-  
დებისგან მიეშორ... როგორც იყო, ორველ ხდლის  
შეგრების შემდეგ, მოახერხა ბ-ნის ნიკოლაძემ ადგი-  
ბული სდღის დაწვირებას ასე, რომ არც ახვარბი წა-  
რუდგინა და ოსოვზასუდც ინსხვეციის სსწელობასე ხე-  
ლი მოაქვინა უქტესობას, რომ ს-ზოგადო კანონი  
სარწვივის წყლების აჭეც გავრცელებელიყო \*) და ნება მი-  
ცნო, წყლის ადგილობრივი მართველობა ადგერნია.

ეს მოთვეალი ადგილობრივი მართველობა, მ-  
რდებოდა ნიკოლაძე ხდლისს—, ახვარბისსაც გამოართვეს  
დღევანდელს მოთვეებს და უოკლეს თქვენს სწივარს ის  
გარწვივოთ... ეს ცხად 1892 წლის გასულს, მერმ

\*) ეს ის დრო იყო, როცა ბ-ნი ნიკოლაძე დარწმუნდა, რომ  
შეუძლებელი იყო სხვა რამე ახალი წესდება, ვერო პირობა ს-  
ხარველობად, კანონს დამტვიცნებოთ.

აგრე მორე წელში ვგვეკარო, და ვერც სამართლს ედრის ვერ საღის და მოთაგუებს ძველ უსამართლო ქვეყას სულ თანდათან უმტრეს ამ ხნის განხვალაობაში.

\*\*

ველა სოფლები, რომელიც ავირუდენ წყლით სარგებლობას, ორ ნაწილად გაყოფილია. ერთი რომ წყლის გამოყენებას ცდილობდა, მეორე ნაწილი არამც თუ არ ეწეოდა, ვინა-იეთი ხელს უშლიდა, საღისს აფიქსობდა, რომ ტყეული-უბრძოლად სარგებს სწევდნ, წყალი არ მოუფიქრო და გადაეცა რომ მოუფიქროთ, უსარგებლო იქნება; რადგან ცხენის წყალი, ხარკავ-ხარეს ამისობით და სხ. და სხ. როცა მოუხდებოთ ამ ხელის შემოსვლის წყალი და დამოყენებელი იქნა და ვნებისად ზარდავის მავთვრად სარგებლობა მოიტანა; რაც ცხადად დანახის საღისში შარშანდელი გოჯვის დროს; ამან ერთი-ორად გააბრძნა წინანდელი ხელის შემოსვლები და აფიქსობის თითონაც მონაწილე განხდარევეს გადმოყენებულ არსში, რომლის გარეშე — ძალა-უნებროთ, — აღმისიტრადის ბრძნობით, — წილი გვჯათ. მათი მონაწილეობა თუ რასმე შესხედნა საქმეს, თორემ არას დაუშევიდა; მავრამ საქმე ის იყო, რომ უმეტესობის განხორციელ მოთხოვნისთვის წინ გუშევა ზოგადით: გაიხვერების ბორბოტი განხრძავ. ეს გუშეტრეუბი ცდილობდენ არა საღისის სარგებლობისთვის, რომ მოუღი სოფელი მონაწილე უფიქროდ სარწყავ რუში და გააღვიის დროს თანაბრად ესარგებლათ წყლით. არა, მათ განხორხეს სოფლებში გამოყოფილად ერთმანის წყლის მატარ-მატარს ნაკადულებად დაქუცხებებს; ამან თითო-მეტი წყალი უგუდას რუშიში მისვლოდა... რადგან სოფლის ნამდვილი საჭიროებისთვის ერთმანის არხის მატარს რუქსად განაწილებს არის მოგაგებობა წყლის ადგილობრივი მართველობის, რომელიც ვერ ჩვენში შემოღებული არ იყო, და უიძისად ვი სოფლებში წარა-მარად რუქის თხრას და წყალზე ცილობას ბევრი უწესება შექმლო მოუხდინა მისობელი შორის, — ამიტომ გუშინის მის-თველებს მიხრძებს განმტყვა: რომ არავის შეეცადა ერთ-სეულად დადგენილი მიმართულება სარწყავი რუქის სოფლებში, სანამ ეს საქმე არ გადაეცემა დანხორდად შემდგარ სამხრო საშუალებას.

\*\*

უნდა მოვასწოროთ, რომ რომელიც მდინარედას არხის წყლის გამოყენება ისე მხელი არ არის, რამდენადღაც ამ გადმოყენების წყლის უსიფიქროდ მოხმარებას და განხორხორად გამოთვალა... საქმე ის არის, რომ მხროს ნაწილეს უნდა გუთთვათ მდვირ სანტრეუსთა ჩვენთვის, წყლის მო-

ნაწილესთვის, და ეს საქმე ვი გეითხება წყლის ინსპექციის ტიფლისში, ესე იგი ეს წყლის ინსპექცია, წყლის ტიფელი მიზანობა; გვინაწილებს ჩვენს მხროს რამდენიმე განყოფილებად და გვიბრძნებს ამდენი გაცი დანიხით თქვენს წყლის მმართველებად, რადგან ბნ ინჟინერი სონის იყო, — მას შეეძლო: ადგილობრივ სხნდო გარების გამოთხოვით და თითონ მხროს თვალ და თვალ ნახვით და გარნობით შეეცინა მხრო; თუ რამდენ ნაწილად გუთთვა უფრო მოუხდებოდა ჩვენს მხროს. მას, ბნ ინჟინერს, ის გეითხვა მანდ-და-მანდ არ სანტრეუსებ; როგორც გავივით, მეტი ტიფლისიდან მოუფიქრო ბოქრული გეითხვა, თუ რამდენ განყოფილებად უნდა გაყოფილი სონის წყლის მმართველობა... აქ ვინ ასწროდასწროს ეს საქმე, — არ ვიცი, მხოლოდ ის ვიცი, რომ ამას შეეძლო გვიან, მარტან შემოგდამხვით, შევიტყვეთ; რომ ტიფელიდან ინსპექციამ სონის წყლის მმართველობას განყოფილებად განჰყო, ესე იგი გვიბრძნა, რომ თქვენი სონის წყლის მმართველებად ამოაწიეთო ორი გაცი — სამის სოფლებს (ოვანდიდის და ორას ჟინი-შის) და ერთი დანახრეხებისო, ესე იგი სონის, სასულე-კითხვით, გუბნის და ორას გუბნის! რადგან ამ განხრძავ ჩვენს საქმეში გეითხვით და ორი გაცი ერთ გეითხვან და მარტანო, ხათქვამია, — ასეთი განაწილება ჩვენი მხროს, სონის და მისს მომხრე სოფლებს არ ესაბოგება, რას-გვირულია და მართალიც იყენ რადგან ისინი ბევრათ მეტი იყვენ დანახრეხებზე.

\*\*

მარტანდებს ზოგჯერ სწორით შეეცინა! სულ ერთიანად გვიბრძნა დავთრები სოფლის მუხა-სახსის: არ მოვიდა წვიმა, არა და არა! ამა ახდროს უნდა სარწყავი არხებიო, ვიფიქრეთ სონის წყლის მონაწილეებებს და დავტრიალდით, შეკეთებს სასოვე და გამოუშვს წყალი, მავრამ ადგილები ბევრი გასდგას მოსარწყავი და ეს წყალი მანდ არ გავეთ. ჩვენრდით სარგებულს ვითა გუშინ მარტანს, — ვიფიქრებთ და ვერა მოგვიფიქრებოდა. მავრამ ბნ ნიკოლასემ დატანა მისად და ერთი გაცი სარგებლობა მოგონა: გამოითხოვა მოადინისაგან ნება, რომ ეინდ სარწყავად წყალს გადაეყენდა და ჟინიშამდის არ გაუშედა; ეველსთვის საქმე უნდა შეეჩვენათ და სამართლით მიეცათ, ჟარბის შეეწერთ. ბევრი საქმე შედგა; მავრამ სონის მომხრეებებს სასამართლოდ, რამდენადღაც ვიცი, ჟარბის არვის არ გადასდევინა... არ გამოდგას ეს საქმედავს; შემოგდამხვ ნიკოლასემ მიმართლბა არხის გაგანერებას მავალით სურდა სასულეების არხის გაფართოება, რომ აქედან მეტი წყალი წამოეყვანა. ის საღის, რომელიც ბნ გუშინატორის ცირკულისაის მხლით შეეწეული იყო, როგორც ახლად ზეითიც გვერდნა ნიაჭებში, ბნ ნიკოლასემ მუქუნად გამოიწვია; ძველი არხის გასაგანერებლად და გუბიდან ახალი არხის გასაწრეულად და აქედან მეტი გე-

\*) საყურადღებო მხროლოდ ერთი სოფელი, ოვანდიდი, რომლის მცხოვრებლებს, ორსხედ მეტს მისხლემ, მთავრადვე მიიღო ამ საქმეში თანხრობი მონაწილეობა როგორც იუმაობით, ისე ფულით და სხოფლით ორი წისქვილიც გაშეო.

დეკანოზი რეთი ჟინაძისეკენ წყალი წაუგვას. თვით ამ სახლი რუს გუბერნიც გინახადმეგობრად ამ ცი-  
რეულისან, ეს გუბიდან სახლი ანთი ჟინა-  
ძისეკენ წყლის წყევას თითონ გუბისთვის დი-  
დად სასარგლო იქნებოდა, რადგან ეს მუცო წყალიც,  
თუ რადმე მოეცა საწუღეუმიქის ანსს, რომელიც გუ-  
ბში გამოიღვის, თითონ გუბსაც არ ეყოფა, იმდენი  
ადგილები აქვს მას საწუღევი; ჟინაძის კი უმისოდაც,  
გუბის წყალთან შედარებით, ოთხჯერ მეტი წყალი მიუ-  
ღის სონადან. საწუღეუმიქის ანსის გაცხადებრასუდ თო-  
თონ სონმაც უარი განუხდეს ბ-ნ ნიკოლაეს. გავიდა  
ერთი ორი კვირა და მეშუამდის თითონ აიღეს ხელში  
ბ-რ-ნინაში და გუგუდგან სამეშობად სონისეკენ და ცხენის  
წყლისეკენ. ეს მეშუამდის როგორც ზევით ვთქვით, ისეთი  
იყვენ, რომელიც წყლის მონაწილეებად მოთაგებებსაცან  
ცნობადინ არ იყვენ იმ თავით. ახლაც კი ბ-ნ ნიკო-  
ლაემ მონაწილეობად ცნობა შეპირდა. სონხელები მისინც  
წინადადებუბადენ და თავიანთი უბო-გარემოსთან არ-  
სივის გაცხადებრების ნების არ იძლეოდენ. მტრამ ადგი-  
ლობრივებს მოლოდინამ ჩამოითხოვა მოწინააღმდეგეები.  
კაცები რომ შეაშინა მოლოდინამ, ქალებმა ივარდეს წინა-  
აღმდეგობას და ჭკით ორიოდვე მუშის თავი გაუტუ-  
ხეს... განზონით უბო ძალით არავის გაეჭრის საწუღევი  
წყლის გამოსაყვანთ. მიუხედავ ამისე სქემე, მუშობას კი  
საღლი თავს არ ანებებს... გაცხადრად ანსები სონს ზე-  
ვით, ახლაც სონის ქაღალში უნდა გაცხადრად დექნების  
წინ ჭკით მორატკვილო თსრელი... სონხელებმა უარი  
განუხდეს. შეუდა ამხელე სანიკარი გუბერნატორთან,  
ტფილელ ინსპექციასთან და ორთავე ამ მოვრობამ ჟი-  
ნაძის უარი მოახსენა... დადგა ანკარი და მისი 19  
რიცხვი, რომელსაც მოჰყვა ის აუღად-მეაული ანგევანების  
შესახებ, რომელიც დედექისაც არ დაწერაბრებულა, თუძე  
ბ-ნ ნიკოლაემ ბუერი შეულოცა აგულთ მოდი საგულე-  
სა...—\*Ноб. Обоз.\*-ის თფრელებიდან.

\*\*

19 იანვრის ყრბობის სქემე მოკლეთ რომ მო-  
გასხენოთ, ასე იყო. ამ დღეს უნდა მომხდარიყო ანგე-  
ვნი სონის წყლის სამხარს საბჭოსაც; სულ ოთხი კა-  
ცი უნდა ამოგვერბინა მით კანდიდატებმა; ჩვენ ნათო-  
გნი გვერბინა, სადაც რვი იყო, რომ უთახსაროთ გ-  
ნაწილებს მხარისა განწორებულყო და უფრო სამარ-  
თიანსე შეგვედლოთ თითონ ანგევანების დღეს, 19  
იანვრს. როგორ ამ დღეს ტფილისადან ჩამოსულ ინგე-  
ნერს, ამ სქემეზე დასასწრებთ გვითხრო: გაქვთ უფლება  
დღეს, რომ ამ ჩვენთვის საინტერესო კითხვის განხი-  
ლვაში შევიდეთ-თქო? აღომხნდა, რომ მას წყლის ინ-  
სპექციასაცან ამის უფლება ჰქონდა მონაწილეული. მტრამ  
ინგენერის კითხვა საჭიროდ აღარ შეიქნა, რადგან თვით  
ჩვენმა მოთაგემ და ამ დღევანდელის დღის კრების უფ-  
როსების რიგის მიმტემა, ბ-ნ ნიკოლაემ, გამაღვსადა

დაცენებით, რომ დღეს არასგზით განაწილებასე სხვა არ  
შეიძლება; ისეც ისე უნდა დარჩეს კე სქემე, როგორც დღეს  
არის; თუძე უსამართლოთა, მტრამ—შემდეგში მუნდეთ მე  
თითონ გავსწორებოთ, ჩვენ მას ამხელე არ დავუთხნებთო, მან  
ჩვენ არ დავგებთო და—მოხდა განხეთქილებამ ჩვენ შო-  
რის: მირველმა განყოფილებამ, უარი იგი სონმას, საწუ-  
ღეუმიქით, კოქსმა და გუბმა ანგევანებში მონაწილეობას  
არ მიიღო მირველ დღეს მირბასის და ჟინაძისეკე საბ-  
ჭოს წევრთა ანგევანებში, მეორე დღესაც, 20 იანვრს,  
მირველმა განყოფილებამ თავის შირით საბჭოს წევრის  
აღმდეგაზე ერთმანდად უარი განცხადდა სიტყვიერად და წე-  
რბილობით... მეორე დღესვე რუსულმა ცახუმამ „Ноб.  
Обоз.“-ში დაბეჭდა სონიდან ცახუნებლით წერილობით  
შემდეგი მონახარის: სონში წყლის მოვრობის ანგე-  
ვნი მოხდა 19 იანვრსო. რა განხორბრება, რა წესი-  
ებრება, რა სამართლიანობა, თავიანთი ინტერესების ყრ-  
ბისეკენით შირის მიქრად და სიკვარულით შეთანხმება  
რომ ერთი სიტყვა რა არის საწინააღმდეგო ერთს მეო-  
რესთვის არ უგადრებიათ,—ერთი სიტყვით სრუ-ბი თან-  
ხმობა იყო კრებაშიო, რომლის მსჯავსი ვერ არ: თუ-  
არ გვიანდეს, უფროთავე არ ცახგებინათო“. მეორე  
დღის კრებასე კი ასე სწერდა: „ადღევანდელი ანგე-  
ვნი გუშინდელს არა ჰგავსო. დღეს სონი ანგევდა თავის  
შირით ერთ კაცს საბჭოს წევრად და კრებაში მარ-  
ტო სონხელები იყვნენო. სომ მოგესხენებთ რა კლი-  
უზნიებებოც არიან ესენო. ერთი კაცის ადგილზე ოცი  
სხვა-და-სხვა კანდიდატი დასასხელესო. ზოგს უნდოდა  
აქმნა ვიდრე მისხელაბული წერეთლოთი, რომელიც ჩვენ  
სონში სრულიადაც არ გვიწერათ; ზოგი კიდრე ვიდრე  
დოქტორს ჩიიკვიშვილს მასხელებდათ, რც ეს ვიციოთ  
ვინ არისო. ზოგი მ. შ. სანოქს ნიშნავდათ. ეს კი  
ვიციოთ, მტრამ ვერ მტრე წლოვანიაო; ზოგს კიდრე  
უნდოდა უიკად ნდობას მოკლებული და სხელ-ცატე-  
სილი კაცის ამორჩევათ და სხვა-და-სხვა. ვინ მოსთვლის  
რამდენი სხვა იყო დასასხელბული, მტრამ ეს სულ სო-  
ნური სრეკიბოთ, მით არ უნდა განხორბინო მოვრობას  
დადგინდესო, მით ისე ემითინა განიანის და სამართლი-  
ანობის, როგორც ეშმას ვერისო; ესენი არიან... და  
უფრო რომ დაფეთით მეითხელიც ერთი „ზგერნინის  
სიტყვაც მოსმებნს ჩვენდა სხელად: ესენი არიანო „ობ-  
სტრუქციონისტებო“, კიდრე აღარ დიკურბეთო! არც!  
გემეკლეთ, თუ ხართ ვინმე მშველელი, თორემ მავთი  
ამოვებრებს ჩვენი ჰეგეზა, მე „ობსტრუქციონისტებო“,  
მე უდარბას მიქსხელიკებო; და ვინ იღის სხვს რამ-  
დენი რა სხელი დაგვარჩევა; ვედაც ესეები და ახოსთანი  
იკადრ ჩვენმა ნიკომ, რომლისაცხაც მოკლელით ჩვენ  
სამართლისა და სამართლიანობის მიფრეკობას!

ამ ცნობების განამტყუნებლად ჩვენი სამართლის  
დასადგენად ორი წერილი გაიხზვნა იმ თავიდანვე  
ტფილისში; ერთი გახეთ „Ноб. Обоз.“-აში (1894-წი-

დასძინა

თ:თუღამისაგან, მორე **„Кавказ.“**-ში (ჩვენგან). მაგრამ ვერ ერთმა ამ გაცხეთებმა ვერ ვაძლეს ჩვენი გამოსაჩნდება: ნუმერობა სიმა არ არის შეფასებული და „ისი“ კიდევ „ოსტრუქციონისტების“ თავის გაცხეთში მიღეს! ეს არ არის, როგორც ვხედავთ თითონ ჩვენს ნაწინაობს კაცებს შეეხედეთ (რევილიონში, ამათ უკეთეს თვლით თავადნი ვიქნებოდით) ვაგრო-დავკრადეს და გავიგეოვლი გვეყვითეს: გარე რა დავტოვებთ! თითქმის ოსტრუქციონისტობა გარდავინებ გვეტოვობდა! ამის შემდეგ იმდებულებული შევიქნით დიან წინადაცთა მიკვეთართა ბნ ხილავდისათვის ამ საქმის შესახებ. ეს დია წერდით და გვეხმარებოდა. „**Тиф. Лист.**“ — და, რომლის მსახური ვერ არ მივხედით. მერმე ერთი სარდალივით წერდით (როგორც იქნა ერთი, მეტი ვერა) წავიდნით ამ საქმის შესახებ გაცხეთების, რომელმაც ასე მოგახსენათ: ღვადე მივედრს, მასვე მივედრს, თავი ვეღვას მიმჩვენებო. ჩვენ ეს ნათქვამი, რასვევრდით, ვერ ვავიგეთ. პოლეს, „**Ноб. 0063.**“ — მან მოლოდინი ჩვენზე ის მოქალებია, რომ დავტოვებდით ერთი რაგადი: „წერდით შესესებო, სიბის წულის მხრის ვუეთესად განაწილებით ტოვებდით. ამ სხანდა კი, როგორც ბნ ხილავდით, ტოვებდით. მათი, „**კავკასიის“** რაგადი, „**Ноб. 0063.**“ ამცხეთ ქვეყნიერებას, ჩვენ დავმარცხდით, რა გავუვინო! ორ მუთხილათა შორის სიმა ერთი ან მორე უნდა იძლიოს... ასე ყოფილდა და იქნება შემდეგმც: არც დიდი, რასვევრდელი ამავე მომადრად, სხალი საქმი არ არის რომ სიამართლევ ძეგულებიყოს.

რადგან ბნ ხილავდით ვუვარს ჩვენი შეადრებულ ტოვლე სიამართის (თბილისში ბნ ხილავდით სიამართის შესახებ უღვდით, მიკვირდ სიამართ ჩვენ გავარობა ამან!) და ი. შ — მიუბნ ახილავდით შევადრ ამ დღეებში, ჩვენც მასხად სხანამოხონოდა თავისეუ სიტუებებს მოკრუებთ, რომლებსაც იგი სიამართის ვეწინათ: თავის დამარცხების შემდეგ: მართალია: ვეწინათ დღეს ჩვენ ბნ ხილავდით, როგორც მან ქვეყნის რევილიონის სიამართის: „**კოვლეს** გაცხეთ ვოკლეს ეს მარტო საკუთარი თავის და შრომის იძლი და უნდა ქვინდეს, მაგრამ აქედან ხუ თუ ის დასვენება გავითავებნის გავაძი, რომ ჩემს იქით, ჩემს გარდა როდი ვის ვივინობ, როდი ვის ვიძინებ; ვთვალეთ? ქვეყნისზე ღმერთს აწვდის გაუჩინა ასეთი, რომ მარტოდ-მარტო ვაძლიება შეეღვინა, აწვდის სჯობრადეს და ვეღვას ვერადეს (მართალია), უმეზობლოდა, უმომსრუდ არც ღმერთს ვარც, არც ჭირი (ესევე მართალია). გონიერება და აწვდინება (ეს ორი საქმი თქვენ მანც არ ვეღვდით, ბნ ხილავდით) მოითხოვს, რომ აწვდინის თვით ბუნებურებაში, ნიდაცე ასსოვდეს, რომ ბუდის ტრიალს, უთავილო ტრიალს, ხანდისხან შავი დღეებიც მოაქვს (ღმერთს გავაძლია! თქვენ ხილავდით სიტუებში რომ არ იყოს, ჩვენ ამას ვერ შემოკვდებრეთ, ბნ ხილავდით) და მასინ ვარც და მადლიერი მუხობელი სჯობაა გუდა-დაწვევების, ან გამორჩეულის (ამხე ხუ შეწუხდებით ჩვენ ძველი მტრობის განსებნა მუსოლდის მუსესზე ჩვეულებად არ ვეწინათ. მანც რომ არ იყოს, სიამ ვინხდა ვანგარიშობა (მტონია) კანც თავის ვანგარიშობა მარტო მართალია და მტრება სიამოს, სულ უმადზე-სოფრად რომ არ იყოს, ვინც რამ ვეწინას ან დასვენებისათვის“. ეს კი სწორით მართალია!..

ჩვენ სვეით ვაკვირით მოვიხსენიეთ მარმანდელი შეტყუება და „ისი“ თვისებების სიამართის და გუბულებთან. იმ ვარემოებს თუ ვარცად დავუკვირდით, არ მიაბლებს ის დასვენება ვამოთავებნათ, რომ იმ შავის შემდეგ ეს რაც დღეს მოხდა, სწორედ ასე უნდა მომხდარიყო... მე მოვასხენიეთ, რომ სწორედ ეს უთხინებობა და განსუთილებად უღილებული შეიქნა წლებადელი წახუნდის შეტყუებას შემდეგ ჩვენი წულის მოხილავდა შორის. ბნ ხილავდით მონადრად მტრი წულის წაქეზება ვინაშიში ასე, რომ ეს მეტი წუალი სიბის თავის სიფილში არ განახილავდა, ამას სიამართებდა სწორედად მართლიანად წულის წართმევა დაწვევს. მეტი სხელი ამ საქმიელს არც დავრქმის არასოდეს. აი, ამ ვარემოებმა გამოიწვიეს წულის მოხილავდა შორის, ამას შესდგება, მაგრამ რაც ი. შ — სიამართ შეიქნა ჩვენი სიფილდის ერთმანეთზე გადავადება, თორემ სიბის და ჩვენ სიფილდის ან აქეთ სწინადაცდებოვით, თუ ჩვენ მეტი წუალი გვინდათ, სიამართ არ გამოავლის ის წუალი? გამოავლენ სიბის და გამოავლენ. მიფითაც რომ ვამართო წუალი სიამართს სხვაგან, ასე რომ სიამართ ვამოვლილდა იქნება!..

ჩვენ მოლოდინი იქნა ვამართო და ვიტყვით ვიღვი: რომ ვეღვას სიფილდის ამ საზოგადო სარწმუნოება თავიანთი ინტერეტიც უნდა ქვინდით და თუ გვიხილავს სიფილდის ერთმანეთის არ გადავადებო, წულის სიამართეულობაში, ვეღვას სიფილდის თუ არა, ორ-მესამეულ სიფილდის მანც ერთი წარმომადგენელი უნდა უსთოვდ ქვეყნის-თქო, რომ მისი ახილავდით სიფილდის აწვადრებანობა და სჯობრება საზოგადო რწევაში ამანც ვაცხადდის და დიავს-თქო. გვერე კიდევ, რომ ეს ახილავდელი სიამართეული ჩვენი წულის მხრის ამ ვამართეულებას.

ნ. ი. წერეთელი

რედაქტორ-გამომცემელი ან. თ. წერეთლისა.

განცხადება

ქართული თეატრი ცვირის, 20 თებერვალს მ. შ. საფაროვის — აბაშიძის მონაწილეობით ქართული დრამატული საზოგადოების დასის მიერ **წარმოგზავნილი იმანბა**

1.

რუსთაველი

ისრ. დრ. 4 მოქ. მუსისა

II.

მეჯლისი მუსლიაველი

მონაწილეობას მიიღებენ ქ. ავალიშვილი, საფაროვის, მინინოვისა, და სხ. ბბ. გედევანოვი, აწყურელი, გუნია, სემონიძე და სხ. ადგილებს ფასი ჩვეულებრივია დასაწყისი 7 1/2 საათზე აღ. ქ. დრ. საზ — ისა.

\*\*